

CYPRIAN KAMIL NORWID

**Pierścień Wielkiej
Damy**

Ta lektura, podobnie jak tysiące innych, jest dostępna on-line na stronie wolnelektury.pl.

Utwór opracowany został w ramach projektu Wolne Lektury przez fundację Nowoczesna Polska.

CYPRIAN NORWID

*Pierścień Wielkiej Damy*¹

TRAGEDIA W TRZECH AKTACH

---

¹*Pierścień Wielkiej Damy* — w rękopisie i w niektórych wydaniach pojawia się tytuł rozszerzony: *Pierścień Wielkiej Damy czyli ex machina Durejko*. [przypis redakcyjny]

WSTĘP

Wstępy niektóre nastreczają mnie bezumyślną pamięć pewnego zdarzenia następującej osnowy:

W miasteczku niejakiem jeden księgarz, wywieszając ryciny *Grandville'a*² do bajek *Lafontaine'a*, uwyraźnił takowe podpisami arcyuczelnemi — głosząc:

lew znaczy potęgę — *zając* obawę — *kuropatwa* prostotę — *lis* chytrość — *żaba* zarozumiałość, a *małpa*??... — i tu pozostawał próżny papier...

Zapytałem obywatela, nie już dlaczego on nie domieścił, iż *małpa* znaczy *małpę* — ale ku czemu odjął interes apologom uczytelniając oneż?... Światły ten człowiek odpowiedział mnie, że jątrzość mieszczańska jest tak podejrzliwą, iż w *Lafontaine'a* bajkach, o *lwie*, *ośle*, *papudze* lub *żabie* mówiących, domniemy-

---

²*Grandville* — pseudonim francuskiego rysownika Jeana Ignace'a Isidore'a Gérarda (1803–1847). [przypis redakcyjny]

wa się obywateli miasteczka, i żon ich, i oblubienic ich, i synów ich. —

Jakkolwiek przeto wydawałoby się niewczesnym objaśniać *typy*, uprzedzę wszelako, na wzór pomienionego wyżej, iż mój *MAK-YKS* nie jest bynajmniej urągówiskiem dla Irlandii lub Szkocji — że *HRABINA* nie osławia hrabin — że *DUREJKO* bynajmniej na celu nie ma Litwy, ani jakkolwiek wyrażać mógłby prowincję, będąc sam *ex-machina Durejkiem*³! — słowem, iż szło mnie o rzecz niesłychanie od wszelkiego osobistego poglądu oddaloną. Życzyłem sobie ja w tej pracy spróbować uzupełnienia nowego tragedii rodzaju — chciałem, ażeby tragiczność, nie dochodząc do zgonów i do wylania krwi⁴, dawała, że tak nazwę, *Tragedię-Białą*.

Mniemam, iż podobnież i co do wzmianek *Chowanny* albo *Ojczyźniaka* Trentowskie-

---

³*Durejkiem* — dziś popr. forma N. lp: Durejką. [przypis redakcyjny]

⁴*krwie* — dziś popr. forma D. lp: krwi. [przypis redakcyjny]

go⁵, i nie mniej co do *poezji Mickiewicza*, należy nie być osobistym w przyjmowaniu wrażeń scenicznych. Utwory, które są lub stawiają się na ostatecznych wyżynach popularności, należą przez to samo do krainy *przystów* i stają się *formami mówienia*. Przymiotnikiem jest wyraz włoski *dantesco*, co znaczy: *zawile, ciemno, po Dantejsku!*... tak dalece (nie szukając już u Arystofana przykładów) wolno jest arcypopularnych sławności używać w mówieniu bez narażenia się na ostraszenie tych ciosów, które jeżeli sobie zadają aktorowie⁶, to na tępo względem publicznego bezpieczeństwa.

Dołączyć nareszcie i to powinieniem, co, pod spółczesny⁷ okres sztuki, upatruję jako obowiązujące dla postępu zadanie. Wypowiadam przeto, iż zda mi się, że idzie dziś o *dziela dramatyczne, które by nie mniejszy dla osobnego czytania i dla gry scenicznej przedstawiały interes.*

---

⁵Trentowski, Bronisław (1808–1869) — filozof, twórca m.in. prac *Chowanna, czyli system pedagogiki narodowej...* i *Wizerunek duszy moralnej przez Ojczyźniaka*, autor terminu „cybernetyka”. [przypis redakcyjny]

⁶aktorowie — dziś popr. forma M. lm: aktorzy. [przypis redakcyjny]

⁷spółczesny — dziś popr.: współczesny. [przypis redakcyjny]

Dziś nie dość jest ubawić na chwilę niemających co począć z wieczorem jednym gości, ani też i tak nazwane *fantastyczno-filozoficzne* pisać dramata częstotliwie raczej niedokończone, niżli głębokie. Wyrażam to z przyczyny, że gdybym określić nie umiał, *czego chce sztuka?* nie okazałbym sam szerszej kompetencji oprócz tej, co w lożach i krzesłach teatru skupia się.

Co do moralnego zadania, mniemam, iż strona *święta, budująca, religijna* starożytnej Tragedii nie ustała wcale, ani może ustać; ale, że gdzie indziej pośród utworów dramatycznych główne obrała miejsce swoje. Myślę, że ten rodzaj, na nazwanie którego nie mamy polskiego wyrazu (bo *rzeczy jeszcze nie ma*), to jest: «*la haute-comédie*», głównie otwiera pole do budującego działania wobec Chrześcijańskiego społeczeństwa. Tak przynajmniej zdaje się, że być winno, skoro ma to być *periodem obejrzenia-się-społeczności całej i z jej najślusznieszej wyżyzy na samą siebie. Calej!*... mówię, społeczności: bo tu, nie jak w komediach *buffo* (które

po mistrzowsku kreślone są przez hr. Fredrę) warstwa jedna społeczna, przyglądając się drugiej postrzega onę w jej śmiesznościach, lecz cywilizacyjna-całość-społeczna, jakoby ogólnego sumienia zwrotem, pogląda na się. Arcytrudna to jest robota z tej przyczyny, iż same nagie, wielkie *Serio* zastępuje tu te wrażliwe momenta, które Tragedia ma możność krwią ubroczyć wyraźną i czerwoną. Za takowem nastrojeniem idzie, że i wszystkie cieniowania niesłychanie być muszą subtelne. Język zaś wykwintnego dialogu potocznego wcale tak obrobionym nie jest, jak to się w codziennem obcowaniu wydawać może! Jeżeli nawet ten dramatyczny rodzaj *komediami-wysokiemi* zowią, to jedynie dlatego, dlaczego Dante zwie *komedią* swój utwór, czyli z przyczyny nie groźnego ale *wesołego rzeczy zamknięcia*, a które jeszcze tem subtelniejszego dramatycznego cieniowania w ciągu sprawy wymaga. Jakoż, dopiero u pracy takiej natrafia się na niewystarczalność *interpunkcji*, lubo używam w tekście podkreślania wzmacnianych lub szczególnie zale-

cających się artyście dramatycznemu wyrazów i zwrotów mowy. Tu następnie idzie wzmiankowanie i tego, że wygłaszanie mowy, dla niejakiego braku życia społecznego, jest nieumiejętnem. Z wyjątkiem, *przyzwoitością określonym*, rzecz można, iż nie umieją czytać głośno. Zaradzić tak zmudnemu brakowi nie jest trudno. Wystarczy dać parę głównych i stanowczych zaleceń: jako to — —

Wygłaszanie rymu zależy od umiejętności czytania *krementów*⁸. Kto *krementu* czytać nie umie, nie wygłasza piękności wiersza. Wiersz *bez-rymowy* wymaga poprawniejszego czytania dlatego, że i w pisaniu musi być od *wiązanego* poprawniejszym. A to z tej przyczyny, iż można by powiedzieć: że *bez-rymowy* wiersz *rytmuje się na całą swą długość*, nie zaś w końcowem *jednem* zebrzmieniu wyrazów!

Do szeregu tych to trudności technicznych policzyć godzi się, że *jakoby zupełnie o tem prze-*

---

⁸*krement* (z łac. *crementum*: przyrost, narastanie) — prawdopodobnie chodzi o akcent wyrazowy. [przypis redakcyjny]

*pomniano*⁹, iż w dniu stanowczej próby wszyscy Dramaturgowie znamienici, przytomnymi bywając onemu, że tak się wyrażę: *przymierzeniu nowo uzupełnionej sukni*, nie pozostawiali przechodzących dzieł na scenę bez tych a owych, niewielkich, ostatecznych zlepzeń — i że częstotliwie coś o mało zdłużyć lub niewiele uskąpić, coś wypadało domocnić lub ulżyć. Ostatecznej tej, dla autora, a dla aktorów pierwszej, pracy świadomi są wszędzie, gdzie, że tak znowu wyrażę się: *nie chodziło się arcydługo w szatach pierwszej dla kogo innego utrafiionych!...*

Trudnościom powyżej nadmienionym jeden utwór i jedne¹⁰ nie poradzi pióro, ale utwór jeden i pióro pojedyncze otworzyć, i wskazać, i uprzykładać kierunek nie tylko że mogą, lecz powinny. Aliści i to jeszcze łatwiej się sprawuje we społecznościach, w których, do wazenia i *używania prawdy* nawykawszy, rozeznawać na pierwszy oka rzut umieją kapitalną różnicę, jaka trwa pomiędzy *naśladownictwem* a *zbudo-*

---

⁹*przepomnieć* — dziś: zapomnieć. [przypis redakcyjny]

¹⁰*jedne* — dziś popr. forma M. lp r.n.: jedno. [przypis redakcyjny]

waniem. Drugie, będąc obowiązującym i w ład-
-postępu wchodzącym, jest przeto początku-
jącemu pożądanem i pomocnym, gdy *pierw-*
sze, to jest, *naśladownictwo*, przeciwnem będąc
samej nawet *ducha-naturze*, przeciąża za-
razem naśladowanego i naśladowującego w ko-
nieczny wprowadza obłąd. Zaś dostrzegać daje
się, że im mniej jakie społeczeństwo jest ży-
we, tem niejaśniejsze ma ono pojęcie o różni-
cy pomiędzy *zbudowaniem się* i *naśladowaniem!*
A uszczerbek z tego wielki bywa... Bowiem,
skoro nie umieją się *budować*, tedy muszą co
niejaki period fenomenalnej pożądać indywi-
dualności i, *od onej jeszcze wszystkiego i wsze-*
lakiego początkowania wymagając, a z żadne-
go statecznej korzyści nie odnosząc... aż nareszcie
i same one¹¹ źródło niweczą. —

Piękną na koniec, dla Dramaturga, trud-
nością u nas Polaków jest to, co zarazem przed-
stawuje się jako głębokie dla psychologii spo-
łecznej pytanie — — to jest, że artyzm pol-
ski nie potrafił dotąd uznać kobiet!... Profi-

---

¹¹*same one* — dziś popr. B. Im r.n.: samo to. [przypis redakcyjny]

le owe duże, i jakoby *stadia idealne*, które (że pominę starożytnych) przedstawują w niewiastach: *Dante, Kalderon, Shakespeare, Byron...* z wyjątkiem (dla przyzwoitości zastrzeżonym), nie istnieją wcale w pięknej literaturze polskiej. Nie ma tam, mówię, kobiet istotnych i całych: *Wanda*, co «*nie-chciała Niemca*», nie wiemy, *czego chciała??* — jest ona o jednej, acz pięknej, nodze. *Telimena* (może najzupełniejsza jako utwór artystyczny!) nie jest dość transcendentalną... *Zosia* dopiero panną z pensji, a prześliczna *Maria* Malczewskiego rozwinąć się w zupełną postać nie miała czasu, będąc wrychle poduszkami zaduszoną czyli w trzęsawisku pograżoną.

Smętnych takich trudności nieco, we wstępie do mojej *Białej-Tragedii*, skreślić za słuszne uważałem, dla tej przyczyny, iż, jakkolwiek bądź szeroko zasiadłą być może kompetencja, nie należy jej pogardzać temi po szczególe uwagami, które się spotyka, gdy się robi. —

1872 r.

C. N.

OSOBY:

HRABINA Maria Harrys (wdowa)

MAK-YKS, daleki krewny jej męża

MAGDALENA Tomir, poufna HRABINY

Graf SZELIGA

SĘDZIA Klemens Durejko

Klementyna, żona sędziego [SĘDZINA]

SALOME, odźwierna

Majster ogni-sztucznych [SZTUKMISTRZ]

Komisarz-policji [URZĘDNIK]

STRAŻ

STARY-SŁUGA

NOWY-SŁUGA

SŁUŻĄCA

PANIENKI Z PENSJI

GOŚCIE

*Rzecz dzieje się w dziewiętnastym wieku w Wil-
li-Harrys i jej pobliżu.*

AKT I

*POD-DASZE — wewnątrz, założone księgami —
okna dają na¹² zieloność, ale nieco są przysłonięte
— ranek.*

SCENA PIERWSZA

MAK-YKS

przerywając czytanie:

Oto pierwszy promień, z tych, co rażą...

Posuwa zastonę w oknie.

Jakby jedne były nam znajome,
Drugie obce — i te szły w szyby,
Jak ktoś obcy lub obcych zwiastujący...

*Zatrzymując się u okna, porzuca nieco chle-
ba.*

Ci — swoi — z owąd... powietrzni bracia,
Którym ostatnia chleba starczy kruszyna,
I jeszcze są za nią szczebiotliwi...

---

¹²okna dają na — dziś popr.: okna wychodzą na. [przypis redakcyjny]

Wracający i nadlatujący...
— nie wzięli mnie nigdy więcej czasu,
Ani życia więcej, niż ile dałem!

Wracając do czytania:

— Ptaszek taki odlata¹³ z kruszyną chleba
I nie pozostawia chwili bólu —
Godziny wstrętu — dnia cierpienia
Roku niewiary w społeczeństwo!
— Przybył i odszedł w lazur oka
Niebieskiego — — jak mimowiedna łza
Ludzi dobrych...

— podobnie płaczącą
Raz, dostrzegłem *JĄ*... PRZYCZYNY NIE WIEM.

SCENA DRUGA

SALOME

ogłędnie wchodząc:

— O godzinie niezwykłej, tak rano
Wchodzę, ażeby Pana uprzedzić,

---

¹³*odlata* (3 os. lp cz.ter.) — dziś popr.: odlatuje. [przypis redakcyjny]

Że właściciel, Sędzia Durejko,
Cały dziś dom osobiście zwiedza.
Stąd dawno jesteśmy już na nogach,
Niecو się lękając o nas samych,
W jakimkolwiek wszystko jest porządku.

Starannie i czule:

— Wiem, że Pan z nim teraz ma *rachunek*
nieco opóźniony... ale... cóż stąd!
Hrabina *HARRYS*, pokrewna pańska
(Istny anioł!), czyliż nie jest główną
Całego tu placu właścicielką?

Oględnie:

— Pan nawet mnie daruje tę wątpliwość,
Iż w rozumie gminnym moim nie wiem,
Dlaczego Pan *tu* mieszka?... nie owdzie,
W pawilonie, obok krewnej swojej?
— Nie byłoby to Panu przyjemnie
Anioła takiego mieć przy sobie — —

Spostrzegając wrażenie na twarzy MAK-YK-
SA:

To, co mówię, niechże Pan wybaczy
Starej kobiecie i starej matce,
Która, o synu myśląc rodzonym
(A lat tyle zwłaszcza go nie widząc!...),
W każdym młodym człowieku spomina
Macierzyńskie swoje obowiązki.

Po chwili:

— Myślałam też Pana i ja prosić
O protekcję do Hrabiny Harrys
Dla onego to właśnie jedynaka —
(Co jest teraz *w Japonii*, z okrętem,
Skąd i sam list idzie dwa miesiące!) —
A Hrabina że zna Admiratów
I niemało Ministrów...

Spostrzegając się:

— lecz, ja to
Mówię Panu jedno¹⁴ jako matka
I więcej nic, tylko jako matka...

---

¹⁴*jedno* — tylko. [przypis redakcyjny]

Ocierając oczy:
Żeby coś o synu mówić swoim!

MAK-YKS

Ta rzecz *druga*, którą mi mówicie,
Dobra pani Salome!... ta druga
Rzecz jest pierwszą dla mojego serca:
Tak bym rad być usłużnym i wdzięcznym.
Ale *pierwsza*... to jest: zapytanie,
Czemu tu mnie spotykasz? nie *indziej*?
Oświecić winna by z licznych względów...

Dobitnie:

Hrabina jest Aniołem... a jednak
Podejrzewa w ludziach złe języki
I, *młoda* będąc wdową, chce w domu
Nie mieszkać nikogo *meo wieku*.
— Zaś pokrewieństwo nasze, to jej wzgląd
Na oddalonego bardzo członka,
To dobroć *Jej* — ja jestem jej *niczem*.
Męża jej powinowatym... Wreszcie:
W interesie własnym mam ją widzieć —

I, cokolwiek sama byś pragnęła,
Zrobię...

Podnosząc ramię SALOME:

— tylko mnie nie dzię-
kuj, matko,
Nie zrobiłem jeszcze nic a nic!

Poufnie:

— Hrabina ma nadto rzecz szczególną!...
Tyle pełni usług miłosiernych,
Obejma¹⁵ tak wiele i tak szybko,
Że się jej wydarza *zapominać*...
Ja to mówię tylko k'temu¹⁶... tylko,
Żeby błahej nie dać ci nadziei...

Dobitnie:

Nie mówię, że kogo zapomniała — —

Donośnie:

Nie! bynajmniej... lecz, że się to zdarza
Osobom, pełniącym wiele dobra!

---

¹⁵*obejma* (3 os. lp cz.ter.) — dziś popr.: obejmuje. [przypis redakcyjny]

¹⁶*k'temu* (starop.) — po to, dlatego. [przypis redakcyjny]

Po chwili:

— Podobno, że i Cherubin, zbyt szybko
Lecący z pociechą do cierpliwych¹⁷,
Traci nieraz pióro, które spada
Wyrzucone z anielskiego skrzydła...
Cny jest pośpiech, lecz powoduje stratę! —

SALOME

— Ludzie nauczeni lub duchowni
Wiedzą wszystko, nie pytając o nic;
Dlategoż ja pana przeprosiłam
Za me proste słowa starej-matki.
Lat niemało służę w tym tu domu
(A panu służyłabym i życie!),
Lecz właściciel nasz, Sędzia Durejko,
Zmienić pono chce cały porządek,
Dla kogoś z przyjezdnych oddać wszystko —
Dla pana jakiegoś, z którym chodzi...

Mając się ku oknu:

---

¹⁷*cierpliwy* — tu: *cierpiący*. [przypis redakcyjny]

Oto właśnie oni — — niech Pan wyjrzy:
Obrócili się ku schodom — idą...
Wyminąć ich ledwo ze pośpieszę.

Wychodzi.

SCENA TRZECIA

MAK-YKS

Z szczerem westchnieniem za odchodzącą SA-

LOME:

Gdyby ta kobieta to wiedziała,
Co odlatujący teraz ptaszek
Zna i co innym ptaszkom zwiastuje...

Że — rzuciłem im *ostatni* chleba pył!

Obłędnie:

I — gdyby wiedziała to... ach!... *ONA*,
Właśnie może pełniąca jałmużny,
Jako która ze świętych na szybach
Gotyckiego kościoła — — perłowa,
Z ametystowemi szat fałdami

I ze złotą limbą¹⁸ wkoło skroni...
— Zaczyna Pani!

Głęboko:

— — coś jest szczegól-
nego
W tym powszednim-chlebie — w rozłamaniu
Ziarnka ostatniego... istnieje coś:
Jakby się jakiegoś tam: *OGÓŁU*
Dotykało zabłąkanym palcem...
— Coś (mówię), co albo milczeć każe,
Lub przynajmniej starannie zabrania
Głosić o wypełnieniu niedoli — —
— Jakby niedostatek jaki mniejszy
Wyznać było łacniej, bez zranienia
Bliskich, a fortunniej postawionych¹⁹.

Tajemniczo:

---

¹⁸*limba* — tu: aureola. [przypis redakcyjny]

¹⁹*fortunniej postawionych* — tj. lepiej sytuowanych, bogatszych, szczęśliwszych.
[przypis redakcyjny]

Stąd — prawdziwie, iż tam *coś z-istniewa*²⁰,
Dotycząc moralnie i tej swojej
Miłości-własnej i wszech-Człowieczej!

Po chwili:

— Czemuż? głosić tego nierada jest
Uczoność...

— czemu i prostota
*Mniej wstydzi się opowiadać boleść,
Niżli prawdę przez boleść zyskaną!?*

Oglądając naokółto mieszkanie swoje:
Pociechy mam ja mnogie!... ot... ten kąt...

Ku oknu:

— Tam! Marii cień dostrzegalny z dala...

Ku wnętrzu:

— Ciszę umarłych serc w księgach moich,
Co nie samem obcują czytaniem. —

---

²⁰*z-istniewa* (neol.) — czas. utworzony od czas. istnieć, synonim: zaczyna istnieć, tworzy się. [przypis redakcyjny]

Tajemniczo:

— Bywa, iż zewnątrzność tych tu pism,
Rzesłanych tam i sam, przypadkiem
Ożywiona rzutem światła naraz,
Jako grupy mumii w piramidzie,
Szerokiemi wargi²¹ coś powiada,
A mury zejmują to w powietrze,
Które *całe* należy tu do mnie! —

Z politowaniem:

Mało-czynnym niech mnie kto nazywa —
(Jeszcze nie obliczyliśmy pracy!
Dzień zaświta jaśniejszy ku temu —)

Solennie:

— W Babilonie, za Ezechiela dni²²,
Najmniej czynnym, zaiste, ten bywał,
Kto z *załamanemi* nie stał dłońmi,
Patrząc smętnie i kiwając głową,
I *nie robiąc nic więcej* — — więcej nic!

---

²¹*wargi* — dziś popr. forma N. lm: wargami. [przypis redakcyjny]

²²*W Babilonie, za Ezechiela dni* — aluzja do ludu izraelskiego w niewoli babilońskiej w VI w. p.n.e.; *Ezechiel* — prorok *Starego Testamentu*, autor biblijnej *Księgi Ezechiela*. [przypis redakcyjny]

SCENA CZWARTA

SĘDZIA

wchodząc z SZELIGĄ:

Jakem Klemens Durejko! dotrzymam
Choćby nawet *sekretu* — co więcej,
Że to żaden sekret, to dyskrecja...

Głośno:

— Co komu do tego, czy lokator —

Dwu-stronnie:

(— Mówi się tu, lokator godziwy,
Przyzwoity człowiek, akuratny,
Nie zawalidroga albo próżniak,
Nie lada kto z ulicy — włóczęga...) —

(MAK-YKS, *bez powitania, zostaje u swego zatrudnienia.*)

Jeśli, mówię, czyni to lub owo?...

Doktrynalnie:

— *Sekret a dyskrecja* — są dwie rzeczy.
Rozróżnienie zaś *sensu z literą*
Należy do prostej prawa wiedzy,
Którego się pierwszej Sędzia uczy,
Niż sędzią jest... a Durejko bywał
I jest... (choć na teraz *polubownym*).

do SZELIGI:

Astronomię pan zna — ja *Prawo* znam.
Niemieckiego mieliśmy Doktora
W Akademii Dorpackiej²³ — ten uczył,
Bywało, z *an-zacem*²⁴ szczególniejszym!

SZELIGA

— Astronomia nie jest tajemnicą,
Ni jedynem mojem zatrudnieniem.
Szło mnie tylko, bym się wytłumaczył,
Dlaczego okna te, ta wysokość,
Stosowniejsze są dla mnie, niż owe...

---

²³*Akademia Dorpacka* — uczelnia założona w XVII w. przez króla szwedzkiego, w XIX w. powstała tam pierwsza korporacja studentów polskich; *Dorpat* — dziś: Tartu, miasto w Estonii. [przypis redakcyjny]

²⁴*Ansatz* (niem.) — tu: podejście, postawa, sposób bycia. [przypis redakcyjny]

Poglądając uważnie w okno:

— Co to jest ów roz-stęp między mury²⁵,
Dający na drogę czy ulicę²⁶?

SĘDZIA

— Nie ulica to, lecz zajazd²⁷ owdzie
Do pałacu, na lewo w tym parku
Okno jego boczne przelęskuje
Przez gałęzie klonów i akacji —
— Do Hrabiny *HARRYS* on należy,
Która tu rozszerza swoje włości
I opiekę swą nad sierotami
Płci obojej, a zwłaszcza niewieściej.
Lecz Durejki dom, jak stał, tak stoi,
Durejkowej-pensja pełna panien!

SZELIGA

do siebie, w oknie:

— Któryż kiedy Astronom trafniej
Perturbacje-gwiazdy mógł uważać —

---

²⁵*mury* — dziś popr. forma N. lm: murami. [przypis redakcyjny]

²⁶*Dający na drogę czy ulicę* — wychodzący, dający widok na drogę lub ulicę.
[przypis redakcyjny]

²⁷*zajazd* — tu: droga dojazdowa. [przypis redakcyjny]

(— Każdy powóz zajężdza tą stroną,
Tamtędy powraca — a te²⁸ okno
Salonowej oknem jest cieplarni...)

Lat dwa! śladu *stóp JEJ* nie widziałem.

SĘDZIA

*prowadząc spór z MAK-YKSEM, stanowczo da-
je się niekiedy słyszeć:*

— Nie *słów* tu potrzeba, ale *czynów*...
W całym domu odmienia się wszystko!

MAK-YKS

(— *Umowy* wszelako pozostają —)

SZELIGA

do siebie:

(— *Powóz Jej*... i nawet kraniec szaty!...)

SĘDZIA

do MAK-YKSA, głośniej:

---

²⁸te — dziś popr. forma M. lp r.n.: to. [przypis redakcyjny]

— Co do *umów*, są ważne i żadne...
Dotrzymane z obu stron lub wcale.

SZELIGA

*dwuznacznie, lubo w monologu, i patrząc
w okno:*

— Promiennie tu musi jaśnieć *Wenus!*

SĘDZIA

do MAK-YKSA:

— Właśnie że decyzja Astronoma
Dziś lub jutro wszystko poodmienia!

Obracając się do Szeligi — patetycznie:
Wenus i Mars, i Saturn — i inne
Ciała tu niebieskie, jak na dłoni,
Mości Dobrodzieju!... noce! i dni!
Czynią swoje mądre aparycje²⁹ —
(Które znał litewski nasz Poczobut³⁰
I opisał lepiej niż Kopernik!)

---

²⁹*czynią aparycje* — ukazują się. [przypis redakcyjny]

³⁰*Poczobutt-Odlanicki, Marcin* (1728–1810) — astronom i matematyk, jezuita, profesor Akademii Wileńskiej, współzałożyciel obserwatorium astronomicznego w Wilnie. [przypis redakcyjny]

SZELIGA

— Idzie mi więc (czego nie ukrywam)
O widok właśnie że w tę stronę...

Doktrynalnie:

— Mam astronomiczne doświadczenia
Sprawdzić — na różnych punktach globowych
Probowane z pilnością szczególną.
— Łaskawemu Panu, widząc Jego,
Nie potrzebuję dodawać, ile
Astronomia jest nauką cenną.
A że tu ją jedynie mam na celu,
Niższy apartament sobie wziąłem
I zatrzymam — te zaś wyższe pokoiki
Ułatwiać mnie będą obserwacje.

SĘDZIA

gwałtownie do MAK-YKSA:

*Acan*³¹ się wyniesie pod strych — i dość.

SZELIGA

dostrzegając spór:

---

³¹*acan* (starop.) — pan. [przypis redakcyjny]

— Myślę wszakże, że praw tu niczyich
Nie nadwerężyłem przyjściem mojem,
Ani że te³² stało się istotną
Dla kogokolwiek bądź zawadą...
— Inaczej albowiem: ustąpiłbym!

SĘDZIA

w ucho MAK-YKSA, groźnie:

— Pod strych... i dość...

MAK-YKS

ustępując, szuka między książkami:

— Coś... znaleźć pierw...

chciałem...

Znajduje pistolet — uważa go — chowa i mówi:

Ojca mego pamiątka... jedyna...!

Kiedy MAK-YKS wychodzi —

SĘDZIA

do SZELIGI:

---

³²te — dziś popr. forma M. lp r.n.: to (przyjście). [przypis redakcyjny]

— Lokator ten musiałby ustąpić
Dla powodów, których wyjaśnienie
Do osobnego należy paragrafu —

SZELIGA

Usuвам się przeto od dyskusji — —

SĘDZIA

— Jest to *któs...* bliski *czegoś...* w głowie!...

— Na przypadek zaś silnego paroksyzmu

Mnie należy pamiętać o wszystkich,

Którzy zamieszkują dom...

Nieprawdaż?...

Poglądając dokota mieszkania:

— Książki może mózg zniepokoiły —

Rychło:

— Jeśli (mówię) książki, to bynajmniej

Nie specjalne, *nie astronomiczne!*...

Doktrynalnie:

— Są złe książki i dobre — są, tak rzekę:
«*Zdrowe-treści*» i «*próżne-frazesy*».
Tamte uczą... lub księgarz je szybko
Na okrągłe pieniądze przemienia;
Te są (za pozwoleniem) do czegoż?...
Na cóż, radbym wiedział: *greckie baśnie*?!

Kaznodziejsko:

— Czyli to nauczyło kogokolwiek,
Jak dopełniać swoich z-obowiązań³³?
Wstać rano — zimną wodą umyć się,
Rachunki swe akuratnie przejrzeć,
Posłusznym być sługą, czułym mężem!

W monologu:

— Durejko zna cenę Literatur,
Lecz przeciwny jest konceptom błahym.
Lubi on i *książkę*... w chwilach wolnych:
Dziewiętnaście lat mając, cóż, bywało,
Nie czytałem³⁴ w lesie na wakacjach...

---

³³*z-obowiązań* — pisownia służy tu uwypukleniu znaczenia „obowiązku” w słowie „zobowiązanie”. [przypis redakcyjny]

³⁴*coż, bywało, nie czytałem* — tj. czego to ja nie czytałem. [przypis redakcyjny]

Z zapalaniem:

— Natchnienie *u Litwina* jest jak nic!...

do SZELIGI:

— Wszakże zna Pan wiersze Mickiewicza
(Co zgniótł «*wszystkich mędrców i proroków*»)?

— U nas jak Radziwił, to Radziwił,
Nie potrzebujemy *wielu... jeden dość...!*

SZELIGA

powolnie:

Tak — — lecz ileż w kopalniach trzeba
Piasku podrzędnego wagi różnej,
Aby tam był rodzimym diament,
Nie zgubionym przypadkiem z pierścienia?

SĘDZIA

bez-rozmyślnie, potakując:

Ślicznie to pan mówi, u nas jest tak,
Mości Dobrodzieju, jak w kopalniach.

SZELIGA

dwuznacznie:

Raz wraz jedna lampa zajaśnieje,
Korytarze oświetlając *ciemne* — —
— A u której można i cygaro
Zatlić... to rozwesela znudzenie...

Melancholijnie:

Obeliski jednak pojedyncze
Miewają tę niedogodność znaczną,
Że z nich *domu* stawić niepodobna...
I zaledwo *próżne* zdobią place.

SĘDZIA

— Durejkowa trzyma *całą pensję*
Córek domów, ze wszech okolicy
Najbogatszych i uznania godnych.
Tam można nasłuchać, *cóż nie uczą?*
Obojej płci wiedzę stosując
Do tego, co panna znać powinna —
(Ale rzeczą pierwszą jest moralność.)

W monologu:

«*Wiedza*»?... idzie od «*Jaźni*» — ta znowu
Na odwrót stawia się «*Jaźnio-wiedzą*»,

Jak to nasz FILOZOF-NARODOWY³⁵
Skreślił — i jest przez to popularnym,
Że w przysłowiaach od razu gotowych
Więcej odkrył niż w głębokich studiach,
Dając tym sposobem *dla każdego*
Patent — kto jest przyzwoity rodak,
Dziedzic zacny — kto ziomek porządny,
Czysty patriota i nie «*Turan*»!

SZELIGA

grzecznie:

— Najprzyjemniej byłoby mnie tezę
Z Dorpackiej alumnem akademii³⁶
Podjąć — lecz powróćmy do układów...

— Dolny i ten biorę apartament —
Gdyby nawet dziś przyszło wypadkiem,

---

³⁵*filozof narodowy* — chodzi o Bronisława Trentowskiego (1808–1869), twórcę pojęcia jaźni. [przypis redakcyjny]

³⁶*Akademia Dorpacka* — uczelnia założona w XVII w. przez króla szwedzkiego, w XIX w. powstała tam pierwsza korporacja studentów polskich; *Dorpat* — dziś: Tartu, miasto w Estonii. [przypis redakcyjny]

Że lunety spróbowałbym mojej,
Będę mógł wniknąć³⁷? nieprawdaż?...

SALOME *wchodzi i zatrzymuje się u drzwi.*

— te rzeczy,

Najmniejszej nie zrobią mnie zawady,
Poza domem albowiem jest cel mój.
Oko on gdy ujmie, porywa myśl,
Podręcznemi czyniąc miejsce i czas.

— Nieco przed oknem próżni i chwilę
Samotności od doby do doby —
Oto wszystko, czego potrzebuję — —

SĘDZIA

do SALOME

— Czy słyszałaś dobrze, co pan mówił?

Groźnie:

— Należy być uważną i pełnić —

---

³⁷*wniknąć* — dziś popr.: wejść. [przypis redakcyjny]

SZELIGA

Na dół teraz cofam się i żegnam.

*Skoro Graf wychodzi. Sędzia zacierając ręce
przechadza się i odzywa:*

SCENA PIĄTA

SĘDZIA

— Egzekucji przyszedł czas i *wigor* —

do SALOME:

Poglądając na rzeczy:

Przenieść tego rychło niepodobna.

Więc złożyć tak, jak do przeniesienia,

Lub ażeby razem można było

Wyrzucić za drzwi... czy pod strych schronić.

Zatrzymując się i podstuchując³⁸:

— Durejkowej słyszę chód pośpieszny.

Wiedzieć rada chce o Astronomie

I o apartamentach do wzięcia — —

---

³⁸*podstuchując* — tu: nasłuchując. [przypis redakcyjny]

— *Ciekawa*, jak poprowadzę sprawkę? —
Czuły mąż z dobrą czeka nowinką.

SĘDZINA

Gonię wciąż za tobą, o! Durejko,
Ty, któremu dziś się zwierzyć życzę
(Nie żebym się nie zwierzała zawsze,
Ale że okoliczność rzadka jest).

Patetycznie:

Czemuż widzę Klemensa nieczułym!

SĘDZIA

surowo:

Mnie — pierw — spytać trzeba o *fakt* ważny.

W ucho żony:

Astronoma mam w domu — pojmujesz?
Apartamenta wzięte...

SĘDZINA

obojętnie i zimno:

— Cóż to jest
Przy nowinie, którą ja-ć³⁹ przynoszę!?!...
Posłuchaj: rano Hrabina *HARRYS*
Przysłała na pensję z zapytaniem
O *listę-panien...*

SĘDZIA

z politowaniem:

No, to niewiele...

SĘDZINA

Słuchajże mnie... ciekawa przyczyny
Wypytałam się posłańca — słuchaj
— O! Durejko, *wszystkie panny będą*
Zaproszone dziś na wieczorynek!...

SĘDZIA

ze śmiechem:

To jest *akt* dopiero — gdy nowina
Durejki jest *fakt*, i niewątpliwy!

---

³⁹ja-ć — dziś: ja tobie. [przypis redakcyjny]

SĘDZINA

obojętnie:

Czy akt, czy fakt, jeżeli pomyślny...

SĘDZIA

zimno:

Logiki coś nie zna Durejkowa —

SĘDZINA

żywiej:

Ona pewno przeczytała więcej

Niż *kto inny* — —

SĘDZIA

odwracając się tyłem:

W Dorpacie⁴⁰ czytają...

SĘDZINA

ironicznie:

Czy całą «Chowanę⁴¹»? Klemensulku!

---

⁴⁰*Dorpat* — dziś: Tartu, miasto w Estonii; tu aluzja do pobytu Durejki na Akademii Dorpackiej, założonej w XVII w. przez króla szwedzkiego, w XIX w. powstała tam pierwsza korporacja studentów polskich. [przypis redakcyjny]

⁴¹*Chowanna* — *Chowanna*, czyli *system pedagogiki narodowej...*, praca filozofa Bronisława Trentowskiego (1808–1869). [przypis redakcyjny]

SĘDZIA

przez ramię:

I «Ojczyźniaka⁴²»! panienko!

Obracając się:

Akt do faktu jest «jak pięść do nosa».

Nie akademickie wyrażenie,

Ale jądro-myśli kapitalne.

W przysłowjach jest więcej zdrowych treści

Niż w paryskiej dziś literaturze —

Co Filozof⁴³ nasz sam udowodnił!...

SĘDZINA

odejście udając, chroni się za drzwiami:

«Les goûts sont différents, mon cher mari⁴⁴.»

SĘDZIA

«De gustibus disputandum non est⁴⁵.»

---

⁴²*Ojczyźniak* — *Wizerunek duszy moralnej przez Ojczyźniaka*, praca filozofa Bronisława Trentowskiego (1808–1869). [przypis redakcyjny]

⁴³*Filozof* — chodzi o Bronisława Trentowskiego (1808–1869). [przypis redakcyjny]

⁴⁴*Les goûts sont différents, mon cher mari* (fr.) — Różne są gusta, mój drogi mężu. [przypis redakcyjny]

⁴⁵*De gustibus disputandum non est* (łac.) — O gustach się nie dyskutuje. [przypis redakcyjny]

SALOME

— Coś przez usta ich gada językami —

SĘDZIA

w monologu:

Durejko zna wagę interesów

I klasyfikować je potrafi

— Czuły jest Durejko — lecz i groźny,

Ani lada czemu folgujący.

On! zna obowiązek *pana Domu...*

SĘDZINA

powracając naprzeciw męża:

— Durejkowa kształci generację

Najprzyzwoitszych panien w świecie!

Przyszłych *Matek, żon i bohaterek,*

Które ci zgon podzielą i triumf!...

— Ona! łącząc słodycz z surowością,

Trzyma cugle rządu w swoim Domu

I nikt pewno jej nie będzie uczył!

SĘDZIA

stanowczo:

— Był Durejko sędzią i sędzią jest,
Rozumienie spraw posiadającym;
Co roztrząśnie on, roztrząśnie nieźle!
Potrafi też innym zamknąć usta.

SĘDZINA

gniewnie:

Durejkowa nie da się zagłuszyć
Frazesom bez gruntu i bez stylu:
Treść ceni, lecz chce i formy wdzięku —
A czy Klemensulko zna *syntezę*??

SĘDZIA

*z pogardą wychodzi*⁴⁶ — *za żoną:*
— *Anty-tezę!*... bogdaj i *pro-tezę!*...

Po chwili:

— Zagajał Durejko nieraz w życiu
Różnej treści polubowne spory,
I już mu niewiele zyskać trzeba

---

⁴⁶*z pogardą wychodzi* — tj. wychodzi SĘDZINA, a SĘDZIA krzyczy za wychodzącą.
[przypis redakcyjny]

Tam i *owdzie przyświadczeń sąsiedzkich,*
By na zawsze kompetentnym został —
W Komitetach *wszystkich, wszelkiej treści!...*

Z uśmiechem:

— *Wówczas Klementynka jemu dygnie!*
Sprawkę tę lub owę przedstawując
— *Lecz przemilknie Ten, co teraz uczy...*

Zażywając:

Dzwoniąc z lekka palcem w tabakierę — —
Jednym tylko palcem, raz i wtóry,
Prezes puknie... cóż, pani Durejko!?...

SĘDZINA

pokazując się jeszcze we drzwiach:
Monologów wcale się nie wzbrania —

SĘDZIA

za żoną wołając:

«SOBO-SŁOWIEN⁴⁷!» — przynajmniej mów
czysto,
Własnych przodków języka nie kalaj! —

SĘDZINA

część głowy ze drzwi okazując:
Wyłgielłówna z rodu... zna swój język.

SĘDZIA *uchodzi za żoną.*

SALOME

opierając się na szczotce:
Tak to co dnia! gdziekolwiek zdybią się,
Zaraz pokazują sobie język —
Ani zgadnąć, czemu? ani wiedzieć,
Co szumi z nich słowy⁴⁸ *niemieckimi!*
Po czym naraz: Jegomość w tę stronę,
W owę Imość... Dopiero na nowo
Rzesłani słudzy tam i owdzie:
Szukać pana i za panią biegać —
By się jeszcze hałaśniej gdzie starli!

---

⁴⁷*sobo-słowienie* (neol.) — rzecz. utworzony na wzór łac. monolog. [przypis redakcyjny]

⁴⁸*słowy* — dziś popr. forma N. lm: słowami. [przypis redakcyjny]

*Podstuchując*⁴⁹:

— Słyszę — spotkał Sędzia astronoma...
Szczęście wielkie, że ten go zatrzyma;
Nie dobiegłszy tym sposobem żony,
Ukoją się, choć na chwilę, spory —

Składa resztę księżek i obziera się.

— Otóż — prawie że *wszystko w porządku,*
Jakby lokator umarł...

— Boże mój!

Cichym ludziom świat miejsca żałuje:
Jak powodzią, coraz, coraz dalej,
Obejmani⁵⁰ są i ciągle pchani,
Aż ostatni dzień czoło zalewa...

SZELIGA

z lunetą w ręku wchodząc:

— Dość jest — dość uprzątnięcia waszego:
Dla okien tych i dla kilku godzin

---

⁴⁹*podstuchując* — tu: nasłuchując. [przypis redakcyjny]

⁵⁰*obejmani* (M. Im m.os.) — dziś popr.: obejmowani. [przypis redakcyjny]

Ani warto — ani się i godzi
— Niepokoić wszystko!

— w domu u nas
Dla rzeczy najmniejszej robi się tak —

SZELIGA

do SALOME:

Lokator, jakkolwiek cierpi obłąd,
Zda się jednakowoż być *spokojnym* —

SALOME

Ten, kto powiedział to panu hrabi,
Musi częściej cierpieć...
— My, odźwierni,
Niż ktokolwiek, lepiej znamy rzeczy.

z westchnieniem:

— Ludzie cisi są zakałą świata!...
I odpycha on ich ustawicznie,
Coraz dalej, coraz skorzej, z ziemi...
Aż nareszcie mówią: «*to jest wariat!*»

— Panną będąc i szyjąc u Księżnej
(Która może hrabiemu jest znana),
Księżnej *Orsi* (co była *aktorką*),
Tam się napatrzyłam świata-dziwów!..

Głęboko:

— Nie każdy-bo, co z sobą rozmawia,
Jest wariatem...

— i nie każdy nawet,
Co tak skromnie mieszka, jest *lada kto!* —

SZELIGA

Macie i tu blisko pałac świetny
Tej Hrabiny *HARRYS*...

SALOME

— To jest, Panie,
Klejnot wielki — to jest taka dobroć,
Że tylko dwie równe w okolicy:
Ksiądz Prowincjał i Pani Hrabina!

SZELIGA

— A mąż?

SALOME

— A któż nie wie, że to
wdowa?!...

SZELIGA

— Zapomniałem!... słyshałem był ongi,
Lecz, z dalekiej wracając podróży,
Myślałem, iż wszyscy pożenieni...

SALOME

uprzątając jeszcze w izbie:
— Należałoby to i *Jej* począć —
Alić⁵¹, co my sądzim⁵², a co państwo,
To odmienne *dwie* rzeczy bywają.

SZELIGA

Małżeństwo dla wszystkich jest jednakie.

---

⁵¹*alić* (daw.) — jednak, wszakże. [przypis redakcyjny]

⁵²*sądzim* (I os. lm cz.ter.) — dziś popr.: sądzimy. [przypis redakcyjny]

SALOME

Tak to i ksiądz Prowincjał naucza,
Aż nieraz łąy w okulary kapią —
(Co jednak w kościele brzmi wyraźniej...)

SZELIGA

— A Hrabina przecież nabożna jest
I musi znać Ojca Prowincjała?...

SALOME

głośno:

— To tak, jakby spytał kto: czyli ja
Znam te schody i te ich poręcze — ?

— Gdzieżby święto Przenajświętszej Panny
Było obchodzonym z takim blaskiem
Woskowych świec — *dużych* jak Jegomość!
(Że tu pana hrabiego przeproszę...)

Z zapalem:

Gdzieżby tyle kwiatów! robionych róż!
Lilii z liściami⁵³ srebrnemi
— Drogich kadzeń i ornatów, które,
Jako blachy złota, tak łamią się;
Gdzieżby było tyle, w *Boże-Ciało*,
Strusich piór kłoniących się jak dusze
Przed utajonego-sakramentem...
— Gdyby równych w świecie zbrakło Hrabin!

Głęboko:

Alic⁵⁴ COŚ należy DAĆ... i niebu —
Choćby dymu wonnego obłoczek...
Jeśli nic dać z siebie nie może człek,
Wszystko *jakby pożyczone* mając!

Spostrzegając się:

Ja to wszakże mówię — może zbytnio —
Z przeproszeniem Pańskim stara służba.

Wychodzi.

---

⁵³*liściami* — dziś popr. forma N. lm: liśćmi. [przypis redakcyjny]

⁵⁴*alic* (starop.) — jednak, wszakże. [przypis redakcyjny]

SCENA SZÓSTA

SZELIGA

Rozrzewniła mnie doprawdy!... Człowiek,
Nieraz się ubrawszy od stóp do głów,
Odprawia pielgrzymki nienajbliższe,
By wreszcie usłyszał rozmowę *MDŁĄ*.
Gdy, oto tu, schylona staruszka,
W prochy ziemi nawykła poglądać,
Diamentowem słów światłem darzy — !

Głęboko:

— Zaiste! tylko podróżnik umie
Podróżować i we własnych stronach —
Monumenta odkrywać lub czynić
Nieznane dla innych spostrzeżenia.
(Dlatego to może *Anglik, który*
Podróżuje najdalej, i często,
NAJORYGINALNIEJ ZOSTAŁ SOBĄ!!)
— Rzeczy, obok których *bliscy*, co dnia,
Opierają swe rubaszne łokcie,

Uderzają wzrok mój — budzą mój słuch...
Podróżuję wciąż i wciąż... jak w *Syrii!*

Słyszeć kroki na schodach.

SZELIGA

Cyt! nadchodzi ktoś, szemrząc do siebie,
Jakby sprawę toczył z każdym schodem.

MAK-YKS

w głębokim monologu:

Zaiste że — ja wracam DO SIEBIE — !

Z dwuznacznością:

Lecz zostaje mnie jeszcze wiele pięter⁵⁵.

Wyżej coraz! — aż gdzie posiadłości
I samego Durejki!... kończą się...

Z krzywym uśmiechem:

Wielkie szczęście, że glob jest w przestworzu,
Którego nie pomierzyła Ludzkość
— Wielkie tak, jak odchłań!... i jedyne. —

---

⁵⁵piętr — dziś popr. forma D. lm: pięter. [przypis redakcyjny]

SZELIGA

półgłosem na stronie:

(Cokolwiek bądź ta staruszka mówi,
Lepiej jest ostrożnym być z *osobą* — —)

MAK-YKS

wchodząc powoli:

Miejsce, widzę, że już mnie odpycha!

Nie poglądając w stronę SZELIGI:

Obmierzono⁵⁶ mnie nawet i *okno* — —
Tak, że *odwracam się odeń* — — nie chcąc
Ani dnia światłości, ani księżycy.

Do siebie:

— Po-tylekroć TAM byłem... i OWDZIE...
Lecz napróżno!

— acz wiem o tem pewno,
Że ani mnie myślano zaniedbać...

---

⁵⁶*obmierzić* — obrzydzić. [przypis redakcyjny]

Tak — pewność jest o słońcu, iż wstanie,
Ani wątpimy o niem — wszelako
— Bywa, iż mróz zniweczy wszystek kwiat,
Niżli wiosenne powrócą tchnienia — —
Zajdę jeszcze, zająć muszę — jeszcze raz!
O synu Salome mówić z NIAĄ będę
— *Nic* o sobie...

— zbieg różnych ironii
Ściera osobistość⁵⁷ — *chcieć się nie chce!*

Przysiada u stosu ksiąg:
— Nieszczęście psowa⁵⁸ wolę-czynu,
Zamieniając ją w *szat...* lub *atonię* —

Szczęście — niemniej wpływa na uczucia,
Czyniąc ludzi tępych i leniwych...

Tamte i te, zarówno *psuć* mogąc,
Są-ż niedolą? lub dolą człowieka?...

---

⁵⁷*osobistość* — tu: osobowość, charakter człowieka. [przypis redakcyjny]

⁵⁸*psować* (starop.) — psuć, niszczyć. [przypis redakcyjny]

Wstaje:

— Przyjdzie wreszcie i kierunku nie mieć:

Przyjdzie — powoli stąpać przed siebie,
Jakby za pogrzebem *swego serca*
Ktoś idący z *własną piersią próżną...*

— Więc!... z pogodną twarzą...!

SZELIGA

uważnie:

(*To poprostu*
Nieszczęśliwy wielbiciel...

Któż ode mnie
Więcej winien mieć dlań względności!)

Dając się słyszeć przybytemu — do MAK-YK-
SA:

— po sąsiedzku, witam!

MAK-YKS

— nie wiedziałem,
Że już po sąsiedzku — lecz przepraszam.

Pozierając dokoła:

Wszystko widzę tak przygotowanym,
Iż zrobi się tu próżnia... lada dzień...

Robi ruch ręką około siebie i mówi na stronie:
(Pono że uniosłem... przedmiot główny⁵⁹...)

SZELIGA

— W *AMERYCE* nie izdebka taka,
Ale Salon w każdym bywa domu,
Dla zamieszkujących *równie-spólny*⁶⁰!
— Swoich gości każdy w nim przyjmuje,
I nie wadzi to nikomu — wcale —

Poważnie:

To jest także postęp społeczności!

---

⁵⁹*Pono że uniosłem... przedmiot główny* — MAK-YKS ma na myśli pistolet.
[przypis redakcyjny]

⁶⁰*spólny* — dziś popr.: wspólny. [przypis redakcyjny]

MAK-YKS

— *EUROPA* się wystrzega próżni,
Jak *chemiczny-proces*...

SZELIGA

męsko:

— Stąd też, wiele
Istot, które się *nie-rozłożyły*,
Lub nie odebrały sobie życia,
Przechodzi przez inną śmierć — cywilną,
Czyli: *wy-ojczyźnia*⁶¹ się na stałe...
— a z takowych to *zmartwychpowstańców*⁶²,
Co pomiędzy siebie i spomnienia
Szeroki Ocean rozesłali,
Utworzyła się nowa-społeczność.

Irlandczyków! iluż tam uchodzi
Od swego szmaragdowego kraju!...

---

⁶¹*wy-ojczyźniać się* (neol.) — czas. utworzony od rzecz. ojczyzna, synonim: wykorzeniać się. [przypis redakcyjny]

⁶²*zmartwychpowstaniec* (neol.) — rzecz. utworzony od czas. zmartwychpowstać (dziś: zmartwychwstać). [przypis redakcyjny]

Spostrzegając się:

Lecz Pana przepraszam — nazwisko Twe
Pochodzi z Irlandii albo Szkocji...?

MAK-YKS

zimno:

— W kraju każdym są *różne* nazwiska,
Zwłaszcza *dawne* — z zatartych kart dziejów;
Zaś pochodzę ja, zaprawdę, z owych,
O których mówiliśmy pierwej,
Składowych ciał, niewytrzymujących
Parcia chemicznego Europy...
— Zeznania posuwam do szczegółów
Z powodu, iż mnie Pan o nie pyta.

SZELIGA

Przywykłem w podróżach przerzucać się
Z miejsca w miejsce i z tej treści w owę,
Skracając czas przez nabytą baczność.
Dlatego, więcej coś panu powiem,
Dalej posuwając się:

Wyciągając rękę:

— Służby me,
Bez-zawodnie, ofiaruję Panu,
Gdyby jego stałą myślą było
W za-oceanowy odpłynąć świat.

Smętnie:
Nie ku temu, zaiste, zbiegłem *glob*,
By sobie zgromadzić *fotografy*⁶³!
Wiedza wkłada obowiązki: ludziom
Jej udzielić i siebie winienem. —

MAK-YKS
serdecznie:
Mówiących tak, jak Pan, słyszę rzadko...
Ale jest źle podawać się *chwili* —
Iż są... w których nie samą Europę,
Lecz ziemski *glob*, opuściłby człowiek!

Podając rękę i przyjmując:
Wszelako — przyjmuję najzupełniej
W *danym-razie* tę bratnią łaskawość.

---

⁶³*fotografy* — dziś: fotografie. [przypis redakcyjny]

SZELIGA

podobnież:

Gdy wypadnie zażądać tej ręki,
BĘDZIE SŁUŻYĆ.

Poważnie:

— Zważałem, iż dotąd
Społeczeństwo jest tak postawione,
Że: zarazem zarabiać i kształcić się
Do niedalekiego można stopnia!
Przyczyna, dla której są uciski
Prawie że moralność dotyczące!...

MAK-YKS

ze szczególnym uśmiechem i różno-znacznie:
Dotąd!... dziwiłem się, że Pan *za dnia*
Spostrzeżenia robi...

SZELIGA

bystro:

Pojmuję żart:
Świat należy i o dniowem świetle

Badać — i promieniom tym słonecznym
Niekoniecznie ufać...

Obojętnie:

— ja, na teraz,
Badam raczej *położenie okien*
Lub podróżnych *lunet przecieram szkła,*
Ku czemu *wszelakie światło służy.*

MAK-YKS

obłądnie:

Dla *mnie także... o! Panie... okna te,*
Swą osobną mają tajemniczość...

SZELIGA

żywo:

Rzeczywiście??... i jaką?

MAK-YKS

— Rzecz drobną —
Szczegół mały!...

SZELIGA

żywo:

— Niechże pan mnie po-
wie — —

MAK-YKS

— Arcydrobną rzecz.

SZELIGA

na stronie:

(— Miałżeby i on
Takimże samym być astronomem!)

Do MAK-YKSA stanowczo:

— Proszę z wszelką otwartością mówić,
Zwłaszcza że *jego* tu zastąpić mam;
Wszystko mówić proszę — —

MAK-YKS

wpatrując się w SZELIGĘ:

— Niechże więc pan —
— —

— Lecz widzę go tyle — — —
Zaciekawionym!...

SZELIGA

zimno:

— to jest z przyczyny,
Że pojąć nie mogę... jakby... okna,
Nie-obejmujące nic szczególnie,
Prócz nieco przestrzeni...

prócz — tych oto
Astronomicznych ledwo względów,
Mogły mieć dla *osób dwóch* interes!...

MAK-YKS

ku oknu:

Przyjaciele moi... tam... mieszkają.

SZELIGA

przeraźliwie:

— A — a!!?...

MAK-YKS

— gniazdka w tych drzewach sobie wiją.

SZELIGA

— — a!...

MAK-YKS

opowiadając:

— — różne są to ptaszki — wszystkie znam!
W okna te zlatują na *dzień dobry*...
Nawyknąłem chleb mój z niemi łamać;
Przeto — niżli sam wyciągnę rękę,
Myśląc o opuszczeniu Europy,
Niżli (mówię) sam będę jak oni —
Proszę za moimi przyjaciółmi!

Skromnie:

— *Niewiele* rzuca się im, tam i owdzie.

SZELIGA

wstając od okna:

— Rad bym jeszcze dziś zastąpić pana,
Lecz — zbliża się godzina...

MAK-YKS

— *Godzina*

Odwiedzin i wizyt (nie z tej sfery
Gości, co zaiste że są mili,
Niewymagający!... i pamiętni!...)

SZELIGA

— Społeczny świat także ma swe obroty:
Przesilenia swoje i eklipsy...

Ku oknu:

— Oto!... jaki zaraz *o tej porze*
Ruch powozów przez ów rozstęp widać,
Zdałoby się, że właśnie zbudzone!
Albo że coś niezwykłego zaszło...
A to tylko *godzina przyjmowań*...

MAK-YKS

przyskakując ku oknu:

— Za łaskawego pana pozwoleniem
Chwilkę *spojrzę*. . . . .

Wychyla się — SZELIGA za nim pogląda w okno.

SZELIGA

(— on! nie ptaszków czeka...)

*Na stronie i gwałtownie:
Powóz Marii!... jej kolory...*

MAK-YKS

*odbiegając od okna i wychodząc, do Szeligi:
— Żegnam. —*

SZELIGA

— Wątpliwości nie ma... że to jest *ktoś*
Na ścieżce tej samej, co *Astronom...*

Obłądnie:

— Pokazuje się wciąż, iż odkrycia
Nie są *nigdy absolutnie-nowe!*
I — że ja, który właśnie myślałem
Być najtrafniej tu naprowadzonym,
Nie *najpierwszy obserwacje czynię...*

Przechadza się i zatrzymuje:

Tak!...

— lecz któż sprawdzić za
mnie podoła,
Czyli nie moja to *podejrzliwość*
Gra tu moją myślą?... i samym mną?

Po chwili:

Nie *jeden ten* przecie mignął powóz...

Po chwili:

Nie ONA tylko ma *te kolory*...

Po chwili:

Nie tylko JEJ wyglądają z okien...

Po chwili:

I — nie *jedna ona na ziemi* jest!

Przechadza się i nagle:

— Nareszcie, ten młodzieniec...

ten człowiek — ?

Bywa-ż w *Świecie*? miałżeby on znać *Ją*?
Zdaje się to być niepodobieństwem!

Po chwili:

Nie!... to podejrzliwość serca mego...

Nagle:

Lecz — ta melancholia... chęć podróży

Poza Europę?... zrozpaczenie?...

Formy towarzyskie?... i znajomość

Natury naszego społeczeństwa?...

.....

Nie! człowiek *ten* zna *ją*... *bywa u niej!*

Ze zwątpieniem:

Otóż są zaiste że *zaciemienia*

Świata moralnego...

— Ach! Astronomie!!...

Głęboko:

— Umieć wzrok swój z-dłużyć⁶⁴ *poza oko,*
Gdy się tegoż na wewnątrz nie umie —
Jest to: przez JEDNE⁶⁵, PŁASKIE patrzeć szkło!

Kurtyna zapada.

---

⁶⁴*z-dłużyć* (neol.) — czas. utworzony od przym. długi, synonim: przedłużyć.
[przypis redakcyjny]

⁶⁵*jedne* — dziś popr. forma B. lp r.n.: jedno. [przypis redakcyjny]

AKT II

Jeden z bocznych salonów willi HARRYS.

SCENA PIERWSZA

HRABINA

...wiesz zatem nieledwie że wszystko:
Lubo, nadto, zostawiam i *notę*
Numerami uporządkowaną,
Tak, jak mąż mój niegdyś to czynił,
Ze zapomnień⁶⁶ mych się uśmiechając —
Gdy porządku uczył mnie jak dziecię,
Dwie go rzeczy szczególnie bawiły:
To jest moja *pozorna* niepamięć
I moja *pozorna* zabobonność.
— Tamtę⁶⁷ i tę pozornemi zowie
(Lub tak nazywać je sobie życzę).
Co do drugiej jednakże nadmienię,
Że — sprawdzającemu się przeczuciu
Nie dać wiary — jest niepodobieństwem!

---

⁶⁶*ze zapomnień* — dziś popr.: z zapomnień, tj. z zapominalstwa. [przypis redakcyjny]

⁶⁷*tamtę* — dziś popr.: tamtą. [przypis redakcyjny]

Melancholijnie:

Pierścień ten, rzecz zaprawdę zmysłowa
(Do której nie przywiązuję *ceny*,)
Gdy zginął mnie, wraz miałam przeczucie,
A którego sprawdzenie nadeszło,
Właśnie gdy odnajdowałam zgubę.
Że nie od pierścienia to zależy,
Lecz w przeczuciu istnieje — to-ć wiem ja,
Dosyć posiadając filozofii,
By przyczyną nie nazywać trafu.

Po chwili:

Jakiż związek ma pierścień z akacją,
Którą wczora burza starła w piasek,
Jakby śniegiem zasypując ścieżkę
Kwiaty⁶⁸ białemi?...
— A oto właśnie tejże chwili
Odebrałam *telegram*... lecz wróćmy
Do uporządkowania zatrudnień,
Tak, jak uczył mię był mąż mój drogi!

---

⁶⁸*kwiaty* — dziś popr. forma N. lm: kwiatami. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

sposstrzegając:

— Nie *notatkę* dałaś mnie, lecz *telegram*,
— Więc naprzód mówmy już o tym punkcie,
Zapisanym (jak widzę) w instrukcji...
— Cóż nauczyć chcesz mnie o *Szelidze*?
Którego raz — kiedyś, gdzieś — widziałam
I odtąd słyszałam tylko ciągle,
Że wielbi Cię — żeś dlań nieczuła:
I że odtąd zwiedza *Morze-martwe*
Tudzież gruzy spalenisk dokoła...
Więcej zaś nic sama o nim nie wiem!

HRABINA

surowo:

Mieć sobie będę zawsze do wyrzucenia,
Że popełniłam coś podobnego do kłamstwa,
Ale ta *Szeligi ziemską-miłość*,
Niekiedy podobna do uporu,
Dała mnie myśl nasunąć mu wieści
O możliwym mojem za mąż pójściu.

— Odtąd, *telegram* tylko raz, ze *Smyrny*⁶⁹,
Przysłał mnie ten, arcynieczytelny!

Wygłaszając napis telegramu:
«*Wracając do Ziemi, nawiedzę ją...*»

MAGDALENA

Skrócenia konieczne są w telegramie.
«*Do ziemi*» znaczyć ma do dóbr swoich,
«*Ją*» znaczy Ciebie, nie zaś ziemię...
Słowem, wraca — i zechce Cię odwiedzić.
Należałoby Ci tylko śpiesznie
«*Możliwe*» Twe spełnić zamążpójście,
Zamieniając zmyślenie na wieszczbę!
— Wówczas, jak ją zowiesz, *ziemską*-miłość
Upornego Szeligi — zapewne
Przemieniłaby się w coś innego —
Bo muszą też być i inne czucia
Dla różnaitości we wszech-świecie,
I nie tylko sama, jak ją zowiesz,
«*Ziemską*»-miłość... tyle Ci natrętna!...

---

⁶⁹*Smyrna* — dziś: Izmir, miasto w pld.-zach. Turcji. [przypis redakcyjny]

HRABINA

zimno:

— Na boku zostawmy to... i wróćmy
Do dziennego prac naszych porządku.

MAGDALENA

— Gdyby więc, pod Twoją nieobecność,
Szeliga przybył —

HRABINA

— przyjm jak *najgrzecz-
niej*,
Lecz nie uroń w rozmowie ani słówka
Zbliżonego najmniej do *nadziei* —
Całej to zręczności Twej polecam.
Nie chcę, aby mnie co bądź wiązało,
Odkąd się oddałam obowiązkom
I znalazłam wielkie dobro: *spokój!*

STARY SŁUGA

wygłaszając:

Mak-Yks, Panią Hrabinę chce widzieć...

HRABINA

Nikogo nie przyjmę przed wyjazdem —

do MAGDALENY:

Mak-Yks! jakbym też go zapomniała...

MAGDALENA

Cóż ty z tego *kuzynka* chcesz zrobić?

HRABINA

Ja nic — *On* zaś sam co z siebie robi?

Czasu nigdy nie miałam zapytać go.

Dobre to chłopczysko... i lubiący

Nieledwie że pustelnicze życie!

— Raz, widząc go z brodą niestrzyżoną:

*Cóż by to był za śliczny kapucyn*⁷⁰

*W ermitażu*⁷¹, *pod zielonem drzewem!*?

Pomyślałam...

Lecz czyli to jemu

Przyjdzie na myśl kiedy przed zwierciadłem!

— Choć zapewne że szczęśliwszym byłby

---

⁷⁰*kapucyn* — tu: zakonnik, pustelnik. [przypis redakcyjny]

⁷¹*Ermitaż* (z fr. *ermitage*) — pustelnia. [przypis redakcyjny]

W cichej celi, hodując sobie kwiaty...
Gdzie znalazłby dobro wielkie: *Spokój!*

MAGDALENA

To, co mówisz o człowieka losie,
Przypomina mnie coś kapucynów,
Które zastępują *termometry*...
Lub tych, co z kart dla dzieci się robi:
Tamte kaptur zdejmują w pogodę,
Lubo się nią wcale nie obchodzą;
Te się wszystkie społem wywracają,
Skoro jeden z nich i jak się potknie!...

HRABINA

— Mogłabym go wreszcie i ożenić —
Przecież małżeństwo... to Sakrament.
— Lecz potrzeba wprzód posażnej panny
Tegoż wieku, wzrostu, i tak samo
Do cichego *ułożonej* życia...

MAGDALENA

— *Naturalną* znalazłszy harmonię
Względów tylu: wieku! wzrostu! mienia!

I temperamentów! i skłonności!...
Jak w gałęziach dwóch jabłoni jednej
— Spytać chce się...

— czemu? jeszcze w gó-
rze

Ponad-przyrodzonych szukać zręczyn?

Dobitniej:

— Jaskółki dwie, całkiem równe sobie,
Nie są-ż przez to samo ożenione —
A jakąż byłaby *ludzi* wyższość...!?

HRABINA

— Zawsze umiesz *jakiś*... dać pytanie,
O którym pierw z Ojcem Prowincjałem
Radziłabym bardzo Ci pomówić...

Patrząc na zegarek:

— Niewiele mnie czasu już zostawa⁷²!

do MAGDALENY:

— O czymże to mówiliśmy dotąd?

---

⁷²*zostawa* — dziś popr. forma 3 os. lp cz.ter.: zostaje. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

— O *Szelidze* naprzód — i że jemu...

HRABINA

— Nie uronisz słóweczka *nadziei*.
Moja luba! to jest arcyważne —

MAGDALENA

— I że przyjąć go mam jak najgrzeczniej...

HRABINA

— Jak to pięknie! że pamiętasz wszystko:

Po chwili:

— Jak najgrzeczniej *dlatego*: by jemu
Czemś osłodzić stanowczą odmowę.

— *Miłość* bowiem, jakkolwiek bądź *ziemską*,
Gdy ustaje... to nie jest rzecz miła...!
(Przynajmniej tak sądzę, moja luba!
Że to nie musi być najprzyjemniej...)

MAGDALENA

— A teraz, cóż dalej?...

HRABINA

— Czytaj w *nocie*...

MAGDALENA

krotochwilnie:

— Zrobiłam z niej, patrzaj: *kapucyna!*
Który się wywraca za powiewem...

Czyta dalej z kartki:

— «*Numer drugi: parę taneczników*»...
Cóż to może znaczyć? proszę cię...

HRABINA

— Czytaj dalej...

MAGDALENA

czyta:

« — *zaprosiłam panny*
Z całej pensji, kilku małych chłopców,
I panią Durejko, ochmistrzynię,
Z mężem swoim».

HRABINA

— Wszystko jak najgrzeczniej!...

Zapraszalne listy, jedne, wyszły,
Reszta leży owdzie — wyszlij⁷³ i te —

MAGDALENA

z uśmiechem:

— Przejrzę tylko, czyli⁷⁴ w nie przypadkiem
Nie wtrąciłaś czego innej treści...

HRABINA

— Winisz mnie o błahe nieuwagi —
A jednak może i jest niewiele
Kobiet mojego położenia — które
Byłyby w stanie tak dużo rzeczy
Różnorodnych zgodzić i prowadzić.
To — że w mojej *Biblii*, na rycinie,
Znalazłaś raz, miasto przezroczonego
Papieru, *bankowy-bilet*; z tego
Wyprowadzasz bezzasadne wnioski!...

---

⁷³wyszlij — dziś popr.: wyślij. [przypis redakcyjny]

⁷⁴czyli — tu: czy. [przypis redakcyjny]

Fraszki zapomnieć mogę — nie celu:
Są dni, których godziny wszystkie
Mam rozrachowane jak zegarek
I spisane rzędem w wilię wieczór.
Teraz!... jadę na *Zbór-miłosierny*...

Porywa się — zawadza, i rozdziera suknię

— — —

MAGDALENA

— Gdzie... w sukni rozdartej niepodobna
Brać głosu o biednych bez poddasza,
Bo to wyglądałoby na komedię...

HRABINA

— To przypadek jest... i bez znaczenia —

Dzwoni — służąca wbiega.

— Naprędce proszę fioletowy stanik.

STARY SŁUGA

MAK-YKS za służką wchodzi sam.

— *Mak-Yks* się powtórnie anonsuje —

SŁUŻĄCA

podając stanik:

— Pani hrabino, nieco powolniej...

HRABINA

do sługi:

— Niechże wnijdzie⁷⁵, jeśli jest w potrzebie...

MAGDALENA

Ten młodzieniec wchodził — lecz, gdy zobaczył,
Że dopełniasz ubrania, cofnął się.

HRABINA

— Wina jego — a może jest w potrzebie?

MAGDALENA

— Mogłażbyś ubierać się przy *ludziach*?...

HRABINA

— *To nie są ludzie* — daj, proszę, szpilkę.

---

⁷⁵*wniść* — dziś: wejść. [przypis redakcyjny]

MAK-YKS

który niezupełnie cofnął się był:

— — «*To nie są ludzie*»! ah! nie, o! Pani...
(Daruj, iż podnoszę słowa Twoje,
Które byłbym pomiął, jak może
Wiele innych pomiąłem mówień —)
To są «*nie ludzie*» — Pani!... to tylko
Obowiązani Tobie, lub arcy
Umiejący Cię cenić — nie ludzie!...
Przy nich można sobie zapiąć guzik
Bez zmylenia rzędu, akuratnie — —

*Ochłaniając*⁷⁶:

Daruj, przebacz, Pani i Kuzynko!
Słowom, które się z ust wydzierają,
Będąc silniejszymi niżli mówca.
Daruj! ale więcej jeszcze powiem:
Bywa, iż ci, co dziś ludźmi nie są,
Pewnego dnia i godziny pewnej
Właśnie że tylko oni zostają...

---

⁷⁶*ochłaniając* — nieużywana dziś forma imiesłowu współczesnego, utworzona od czas. ochłonać, synonim: odzyskując równowagę psychiczną. [przypis redakcyjny]

Od tła to zależąc, nie przedmiotu.
Gdy się tło odmienia, wraz i rzecz z niem.

HRABINA

silnie:

— *Mak-Yks!* ile zraniłam, przepraszam:
Uczyliła wyrazów pośpieszność
Sens, którego ani pomyślałam! —

MAK-YKS

— Miałem Ci, o! Pani, nie to mówić —
W innej treści i mało odwłocznej...

Lecz ot!... pękło coś w toku myślenia,
I nie jestem już w stanie dodać nic.

MAGDALENA

— Scenę zrobiliście, lub robicie,
Dla jednego błahego wyrazu,
Dla *sposobu-mówienia*, na świecie
Przyjętego — — a który nie jest *Jej*,
Wcale nie *Jej*... zaręczam to Panu.

— To jest wyrażenie niewłaściwe,
Mimowolnem przejmowane tchnieniem
Od ogólnej świata atmosfery,
Która, *bez nas*, naszą rządzi mową...

MAK-YKS

— Panie! ja szczeroci nadużyłem,
Wyrzucając niewstrzymalne słowa,
I jeżeli to słabość, że muszę,
Nie skończywszy rozmowy, stąd odejść:
To słabość ta jest tylko ma *własna*,
Osobista — — i nienależąca
*Do «ogólnej atmosfery świata,
Która, bez nas, naszą rządzi mową!»*

HRABINA

silnie:

— *Mak-Yks!* ja chcę... przyjdź dzisiaj wieczór.

MAK-YKS

ceremonialnie:

— Pani — kuzynko moja — — zapewne.

Wychodzi.

HRABINA

— podaj mi kamforę i zegarek...

MAGDALENA

— Zaskoczona zostałam zdarzeniem,
Wychodzącem za *porządek-dzienny*
I nie-zanotowaniem w książeczce —
Świat albowiem nasz jest coś podobnym
Do tych miernych artystów... co, ledwo
Wyrobiwszy *parę charakterów*,
Całą przyszłość sztuki chcą nakłonić
Do zamknięcia się w ich korporacji.
— Utyskują!... że *Cezar Shakespeare'a*
Za wielki jest o *głowę* dla sceny...
Alić⁷⁷ kto od drugich chce postępu,
Winien ciągle on sam postępować!...

HRABINA

niecierpliwie:

Racz mnie *nie zaprzętać*... czasu nie mam...
Instrukcję Ci zostawiłam całą —

---

⁷⁷*alic* (starop.) — jednak, wszakoż. [przypis redakcyjny]

*Porywa się — wychodzi — zatrzymuje u drzwi
i powraca, mówiąc:*

Jeszcze coś...

Zapomniałam mej książ-
ki

Do nabożeństwa — biorąc w zamian
Zeszłoroczny miejski kalendarzyk!

MAGDALENA

— Oto książka *Twoja* — — do widzenia.

HRABINA *wychodzi.*

MAGDALENA

w monologu:

— O! Ty... z zeszłorocznym kalendarzem
W ręku — i z rozdartą Twą suknią,
Lecz z oczyma niebem błękitnymi,
Jesteś święta!... umiem Cię podziwiać —

Głęboko:

Kto inny w ironię obróciłby
Usterki *Twe* — — mnie są one cenne.
Wzieram przez nie, jak ów więzień, który

Przez szczeliny jasne patrzy w okno,
Czy *wolniejsi* są ludzie na ziemi?!

SCENA DRUGA

MAGDALENA

pozierając na kartkę — dzwoni:
Wypisane wszystko, co mam spełnić.
Należy — bym zarządziła stosownie...

Do STAREGO SŁUGI:
Cofnąć trzeba stół i krzesel szereg,
Czyniąc miejsce, jakby tańczyć miano;
Podobnie i w dwóch salonach bocznych.
A kto by tymczasem nadszedł — przyjmę.

NOWY SŁUGA
wchodząc:
— — Graf *Szeliga!*

MAGDALENA

Chwilkę — —

*Podchodzi pod zwierciadło, poprawia ubiór
— zajmuje miejsce — i do służki:
— teraz proszę.*

SCENA TRZECIA

Kiedy GRAF wchodzi:

MAGDALENA

uprzedzając rozmowę:

*Marii Harrys zastępstwo nie-godne
Zastaje pan w Magdalenie Tomir,
Która miała jednakże przyjemność
Nie być obcą Panu... lecz gdzie? kiedy?
Nie zdołałaby odpomnieć⁷⁸ wiernie —*

SZELIGA

*Pani! było to lat temu parę
W nieszczęśliwie poetycznym miejscu,
Bo u Dworca żelaznej kolei...
Gdzie mój krewny Pani towarzyszył.*

---

⁷⁸*odpomnieć* — przypomnieć sobie. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

— Ah! pan Lesław!... teraz pomnę wszystko.
Odtąd, ni pierw, Pana nie spotkałam.

SZELIGA

Odtąd właśnie, od owego proga
U kolei żelaznej odszedłszy,
Nie wracam aż teraz do Europy —
Którą opuszczając, i do której
Gdy powracam, znów spotykam Panię...

MAGDALENA

Po raz drugi w życiu — i podobny.

SZELIGA

Tak, że jeśli atom fatalizmu,
Ze wschodniego na mój mózg turbanu
Spadłszy, usprawiedliwia zabobon:
To na nowo winien bym się jeszcze
Nie uważać jak przybyły stale,
Lecz znów żegnać miejsce...

MAGDALENA

dwumyślnie:

Lub na nowo
Prezentować się mnie, jak nieznannej —

Silniej:

Lecz nic się tak ściśle nie powtarza.

SZELIGA

Z czego może więcej na tym świecie
Pociechy, niż żałób!...

MAGDALENA

Prawda —

SZELIGA

Nie mówimy *nic* o Pani Domu...

MAGDALENA

smętnie:

Owszem, owszem, bo ktokolwiek duma
Nad marnością...

...ten myślą *Jej* bliskim!
Ona więcej niż kiedy *nadziemska!*

SZELIGA

żywo:

A — podobno — — jeśli się nie mylę,
Była bliską... lub jest bliską *ślubu...*

MAGDALENA

zabiegliwie:

To *śluby* są mistyczne!... mistyczne...
I dlatego już jakby dopełnione,
Że mistyczne... cóż mam więcej mówić?
I czy mówić coś więcej miło jest...?

SZELIGA

smętnie:

Wydarzenia są, w których lakonizm
Najmiłosierniejszą bywa formą.

MAGDALENA

stanowczo:

Lepiej często wiedzieć: *tak*, lub *nie...*

SZELIGA

stoicznie:

— Szczegóły są tylko anegdotką.

MAGDALENA

Rzecz główna, gdy kto istotnie przyjął
Jedno z owych postanowień, które
Całe reformują osobistość⁷⁹ —
*Statość, według mego rozumienia,
Cennym, zaiste, jest klejnotem:
Lecz i ona oszukiwać może.
Bo na cóż stałym być względem komet,
Których odmieniły się obroty — — ?*

SZELIGA

z dziwnym akcentem:

Wdzięczny pani jestem ZA COŚ... NIE WIEM...

Po chwili:

Jak też zdrowie Hrabiny?...

---

⁷⁹*osobistość* — tu: osobowość, charakter człowieka. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

zimno:

O!... dobrze...

SZELIGA

wstając i patrząc ku oknu:

Mieliśmy dziś rano coś jak burzę...

MAGDALENA

Która też powietrze ochłodziła.

SZELIGA

obłądnie:

Letnie burze, z gromem i błyskawicą,
Nawet z ujemnym deszczem, są miłe...

MAGDALENA

Mnie one dla kwiatów zawsze cieszą...

Naiwnie:

Okna pełne mam kwiatów u siebie,
Zaplątane w różnorodność liścia,
Tak, że słońce gdy je tknie promykiem,

To na cały mój biały salonik
Cienie listków padają ze drzeniem
I w girlandy wiążą się prześliczne.
— A znam je tak wszystkie!..

— że gdy jeden,
Kwiatek jeden, ktoś urwał był z okna
(I to błahy!... *geranium pąsowe*),
Wraz poznałam —

SZELIGA

krotochwilnie:

— Jak to? czy też-same,
Ukradzione, spotkawszy *geranium*,
Odpoznała pani?!...

MAGDALENA

żywo:

— Ah! nie... to nie...
Lecz, że w oknie kwiatek jeden brakł mi...

SZELIGA

widząc, iż Magdalena pogląda na zegarek:

Są osoby, między którymi czas
Zdaje się być naprzód ukróconym...

MAGDALENA

I — od razu jest się z niemi blisko...
— Jeżeli spojrzałam na zegarek,
To iż Maria dała mnie instrukcje —

*Dzwoni — wchodzi STARY SŁUGA i przyj-
muje listy na pocztę*

do SZELIGI:

Instrukcje jej są jak militarne.

SZELIGA

Osoby są (mówiłem), wśród których
Nikną czasu warunki — istotnie.

MAGDALENA

I od razu blisko jest się z niemi.

SZELIGA

W Europie stan to wyjątkowy —
Na wschodzie, tradycją obyczaju,

Wiarą otrzymany, lub nałogiem,
Cień namiotu czyni u Araba,
Że, kogo ogarnie, wraz ubratni⁸⁰.

MAGDALENA

— *Braterstwa* nie znamy w Europie —

SZELIGA

krotochwilnie:

Za to bywa *siostrzaństwo*
niekiedy...

MAGDALENA

Uwagi też nie zwróciłam nigdy,
Że to wyraz jednej płci właściwy
— Że Braterstwo męskie jest...

SZELIGA

— to dowód,
Ile je pojmują w Europie —

---

⁸⁰*ubratnić* (neol.) — czas. utworzony od rzecz. brat, znaczenie: uczynić (kogoś komuś) bratem, słowa bliskoznaczne: zbratać, zbliżyć. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

Ja też *coś mam wschodniego* — doprawdy!
Matka moja jest z tej szlachty polskiej,
Co przybyła z *Armenii*...

SZELIGA

*dopatrując*⁸¹:

Ah! prawda,
Pani ma wyraźnie *coś wschodniego* —

MAGDALENA

Nieraz było to mnie aż *szkodliwe!*

Ze znudzeniem:

Dziś, w świecie, kobiety są *za innymi*
Złe...

...i to zowie się wycho-
waniem!

Ręki podać nie można *otwarcie*,
Gdyż są *inni*, co *źle to pojną*...

---

⁸¹*dopatrywać* — tu: przypatrywać się. [przypis redakcyjny]

Nie można uśmiechnąć się, *bo źli są,*
Którzy uśmiech źle sobie wyłożą...

SZELIGA

głęboko:

— Instytucje — a nawet Reformy,
Mające na celu *ulepszenie*,
Podobno że się już nie inaczej
Tworzą, tylko z tą głównie bacznością,
Aby pasje *złych* w interes objąć;
I ażeby nie drasnąć przypadkiem
Uśpionego gdzieś *antropofaga*⁸²!
Droga arcypraktyczna — do chwili,
W której nagle się można samemu
Włożyć w smoka paszczę i nareszcie
Nie mieć co oszczędzać... i co chronić!

MAGDALENA

z odrazą:

— Zepsucie zgadywać nieustannie
I cudzym się uniewolnić fałszem,
Nie móc się poruszyć, bo są błędni,

---

⁸²*antropofag* (gr.) — ludożerca. [przypis redakcyjny]

Którzy źle ruszenie Twoje pojną —
To — *Golgota Antychrystusowa!*...

Wstaje — podaje rękę — i toż samo czyni
SZELIGA.

Arab, jak pan widziałeś, *da rękę*
Ot tak...

...i ufa — i, że wierzy,
Rzadziej niż my zdradzonym bywa!

*Kiedy tak z uściśnionemi dłońmi zostają, wcho-
dzi nagle HRABINA i zatrzymuje się u progu.*

SCENA CZWARTA

HRABINA

zimno:

— Przepraszam, że *mało-trafnie* wchodzę...

Spostrzegając się i rumieniąc:

Ja to powiedziałam z *tej* przyczyny,

I dlatego powiedziałam to...

Że Magdalena mnie zastępuje;

Więc powinna byłam się anonsować,
Nie będąc *na teraz* panią domu —

Rzuca różaniec, książkę i rękawiczki.
Spóźniłam się na *Zbór-miłosierny!*

Podając SZELIDZE koniec palców ręki swej:
Nieczytelny telegram ze Smyrny

ku MAGDALENIE:
Ona dopiero mnie wyczytała...

SZELIGA
na stronie:
(Jak też zimno mnie już przyjmuje!)

Głucha chwila milczenia — magnetyczna.

MAGDALENA
przerywając ciszę:
Czy się państwo *dawno* nie widzieli?

HRABINA
Gdzież ja mogę *szczegóły* pamiętać!

SZELIGA

serdecznie:

O! Pani, lat dwa *ja* nie widziałem
Nawet i jednej kropelki w jeziorze,
W którym odbijał się ten obłok,
Na jakim spoczęło *Jej* oko...

HRABINA

Ah! ah! cóż za *zmysłowy*
obraz!!...

MAGDALENA

Nieco orientalne wyrażenie,
Lecz właściwe, gdy kto z wschodu⁸³ wraca,
A którym przerażać się nie masz co!...
— Od-pomni⁸⁴ pan *północne-mówienia*,
Jaśniejące przezroczystym szronem...

HRABINA

z lekką ironią:

To znów drugi *telegramu* wykład —

---

⁸³z *wschodu* — dziś popr.: ze wschodu. [przypis redakcyjny]

⁸⁴*odpomnieć* — przypomnieć sobie. [przypis redakcyjny]

Do SZELIGI, pokazując na MAGDALENĘ:
Lepszego tłumacza czy miałeś pan
W Palestynie?...

— *à propos: a czemu*
Jerozalemskiego pan różańca
Nie przywozi?... i, widzę, nie nosi?...

SZELIGA

gorzko:

— *Z też jeden* — gdy mnie wpadł w Martwe
Morze,

Zapewne przypadkiem!... (*zamyśleniem*

O odległych) — przemienił się cały

W opalowe ziarna... krystaliczne...

Niesłychanie twarde...

— jasne!... jak lód.

— I — odtąd różańców zaniechałem!

MAGDALENA

podejmując treść:

Zniechęcić się można do wszystkiego...
Gdy usuwa się nam z rąk fatalnie.
I to może nasze wielkie szczęście!!⁸⁵

HRABINA

silnie:

Najzupełniej Twego jestem zdania:
*Z rzeczy ziemskich cokolwiek traci się,
Daje w zamian więcej rezygnacji...*

Po chwili:

Lecz, czy różaniec ziemską jest rzeczą?
Lub nie?... popytać się o to muszę...

Notuje w książeczce podręcznej.

SZELIGA

Ten, o którym ja mówię, *był z łez:*

Silniej:

*Z człowieka łez... nie całej ludzkości!
Więc był niewątpliwie ziemską rzeczą,*

---

⁸⁵Zniechęcić się można do wszystkiego... Gdy usuwa się nam z rąk fatalnie. I to może nasze wielkie szczęście!! — Magdalena robi tu aluzję do miłości SZELIGI ku niechętej mu HRABINIE. [przypis redakcyjny]

Arcydrogą!...

Ja sam — tylko jestem
Człowiek — wychowaniec tego globu,
Na którym są burze, i wulkany,
Nawałności⁸⁶ i gromy w powietrzu...

Rzecz — o której często *Aniołowie*
Tak zapominają, jak mieszczanie,
Którzy, nie zajmując się rolnictwem,
Cenią nawałnice po ich wpływach
Na parasol...

...na szybę w karecie! —

—

HRABINA

sobie i innym:

— Aniołowie lepiej wszystko wiedzą —

SZELIGA

ceremonialnie:

Jeśli to jest przekonaniem Pani —

---

⁸⁶nawałność — nawałnica, burza, ulewa. [przypis redakcyjny]

HRABINA

ze znudzeniem:

— Ah!... powiadam panu — oni nigdy
Nie spóźniają się dla miłosierdzia — —

Przybywają w czas do komitetów
I, cokolwiek pełnią, pełnią lepiej!

Do Szeligi pojedynczo:

Mamy dzisiaj maleńki wieczorek —

MAGDALENA

Który może być prawie anielskim,
Bo Panienki z pensji przyjdą tańczyć...
Śliczne wszystkie i pełne dobroci —

HRABINA

Tańczyć?!... *MOŻE*... lecz, w różne *niewinne*
Gry bawić się, to postanowione — —

Surowo i ogólnie:

We wszystkim lepiej jest ominąć świat...

Dając końce palców SZELIDZE i uchodząc:
Do widzenia wieczorem...

SZELIGA

pełniąc ukłon:

— tak! Pani!...

Świat — jest zaprawdę: *trucizną* ludziom,
Bo on *kształci* ich...

— a nie — — *rozwija!*

SCENA PIĄTA

MAGDALENA

*z miejsca, do SZELIGI, który z kapeluszem
zatrzymuje się:*

Czy koniecznie zaraz chce Pan odejść?...

SZELIGA

Sądziłem, że minął czas przyjmowań.

MAGDALENA

Nie jest to tak ściśle określone,
*Skoro nawet w komput komitetom*⁸⁷
Można nie utrafić na godzinę...

SZELIGA

poruszając fraszki na stole rozrzucone:
Ten różaniec... nie jest z *Jerozalem*.

MAGDALENA

A przeciwnie, brano go za taki.

SZELIGA

Weneccy złotnicy robią równe,
Lecz one są dla ozdoby dłoni,
Różnobarwne zbliżając kamienie
Do blasku płci⁸⁸, lub do rękawiczki.
— Podobną użyteczność, jako woń,
Mają jeszcze osobne różańce
Mahometan z Konstantynopola!

---

⁸⁷*w komput komitetom* — tu: na zebranie komitetu dobroczynnego. [przypis redakcyjny]

⁸⁸*Do blasku płci* — do odcienia skóry, do karnacji; *płeć* (daw.) — cera, skóra. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

naturalnie:

— Jedne przeto ubierają — drugie
Perfumują... i trzecie nareszcie
Są poręką modlitw...

SZELIGA

szczerze:

*Nic przeciw industrii⁸⁹ takiej nie mam,
Skoro ta gdzie z wiadomością kwitnie;
Owszem!... radość i rozweselenia
Nie są-ż z nabożeństwem zbliżonemi?
Pokrewnemi nie są-ż, powiedziałbym...?*

MAGDALENA

Gdy jeden był kościół w Jerozalem
I cały naród doń biegł na święta,
A świąt tych tak czekał z upragnieniem!

---

⁸⁹*industria* — tu: produkcja, wyrób (ozdobnych różańców). [przypis redakcyjny]

SZELIGA

Gdy się rozlegały wszędzie śpiewy,
Po wszech-ścieżkach pachnących balsamem!

MAGDALENA

dostrzegając, iż gość zatrudnia ręce swoje:
Rękawiczkę Marii Pan chce zepsuć!...

SZELIGA

dwuznacznie i krotochwilnie:
Tak *matą*... rzecz... gdybym też i spsował⁹⁰?

MAGDALENA

zanosząc się od śmiechu:
Cha — cha — cha... cha — cha...

SZELIGA

Co tak śmiesznego??

MAGDALENA

Matą??...

— to jest... rękawiczka mo-

---

⁹⁰*spsować* (starop.) — zepsuć. [przypis redakcyjny]

ja!

Cha — cha — cha...

Wkładając rękawiczkę:

— patrzaj-że Pan, czy tak

mała...

A Pan już myślałeś, że to Marii,

I zaraz się coś Panu zdawało...

SZELIGA

podnosi się i całuje rękę ubraną w rękawiczkę:

— przepraszam —

MAGDALENA

powstając:

Niech *teraz* Pan już pój-

dzie...

Po chwili:

Ale i to... nie z przyczyny godzin!

SZELIGA

mocno:

Jeżeli to nie z przyczyny godzin,
Która jest nad siłę śmiertelników,
To-ć nieusprawiedliwiony byłbym...
Gdybym oszedł.

MAGDALENA

— jest to jednak pora,
W której chciałam, żeby Pan powrócił...

Pozierając⁹¹ mu w źrenice:

Dlatego, że Pan mniej jesteś smutny,
Niżli kwadrans temu...

Goryczy mniej
Dostrzegam w rozmowy prowadzeniu.

SZELIGA

— *Odwiedziny* osób... ta, na pozór,
Błaha rzecz ma swoją treść głęboką.
Są, z *któremi* gdy się znajdujemy,
Jesteśmy subtelni i naiwni...
— I są, dla których nawet Rafael
Musi stać się *malarzem-szyldów* —

---

⁹¹pozierać (daw.) — patrzeć, spozierać. [przypis redakcyjny]

Rysując wyraźnie i potwornie
Każdy szczegół... a dla których przeto
Stajemy się sobie przeciwnymi —
I wyższym uczuciom... i stylowi.
— *Sprzeciwni* będąc tak, cierpimy
Rodzaj gwałtu... paroksyzm konwulsji...
To zaś sprawia gorycz...
— gdy obyczaj,
Słusznie zalecając tok i gładkość,
Jeszcze zewnątrz wszystko to hamuje
I dodawa jedną więcej trudność!

MAGDALENA

arcysmętnie:

Grać dla takich osób Beethowena
Musi być szczególną przyjemnością.

SZELIGA

— Ponieważ się podobało Pani
Być lekarzem tych właśnie ze cierpień,
Dlatego jej z gruntu kreślę słabość —

Głęboko:

Albowiem to jest *SŁABOŚĆ*... ah! słabość...

MAGDALENA

solennie:

— Skoro się *zna*, że *słabość*?...

SZELIGA

wstając i pełniąc pożegnanie:

— Zna się ból!

Wychodzi.

SCENA SZÓSTA

MAGDALENA

zbliża się do stołu i podnosząc swą rękawiczkę:

Rękawiczka ta jest mnie rzucona...

Moja własna...!

— *turniej szczególniejszy!*

Z uśmiechem:

Polecenia Marii gdyby wszyscy
Tak starannie pełnili...

STARY SŁUGA

wchodzi i wygłasza:

Nadzorca

Tych, co urządzają ogień-sztuczne,
Przysłanym jest od Pani Hrabiny
Po niejaki *abrys*⁹²...

MAGDALENA

— Ona w głowie

Zapala mnie fajerwerk — — doprawdy!

Do sługi:

Niechże wnijdzie⁹³ — bo ani wiem, co chce.

SZTUKMISTRZ

*wchodzi — poprawia ustroju włosów i jed-
nym tchem mówi z płynnością:*

---

⁹²*abrys* (daw., z ros.) — szkic, zarys. [przypis redakcyjny]

⁹³*wniść* — dziś: wejść. [przypis redakcyjny]

Miałem zaszczyt przedstawić Hrabinie
Wzory kilku fajerwerków — które
Zapalane były z pewną sławą
(Że tak pochlebiam sobie)...

Zwłaszcza ów

Wyobrażający *pawi-ogon*,
Przedzierzgnięty Kupidyna *lancą*,
Gęsty powielekroć zyskał aplauz!
Tak, że mnie na rękach (z przeproszeniem
Wielmożnej Pani) chciano unieść...

Po chwili:

— Lubo wówczas dodałem (przyznam się)
Dwie *fontanny-serc*, a każde serce
Pękało za sceną... i to była
Jak gdyby porażka w małej bitwie,
Gdy na przodzie gorzał jasny tryumf!
— Nie zrobiło to jednak Hrabinie
Przyjemności...

— więc proponowałem
Całą *postać Kupida* w płomieniu
Różowego koloru...

MAGDALENA

wstrzymując śmiech:

— Cóż na to

Pani Hrabina — ?

SZTUKMISTRZ

Jakoś nieraźnie,

Podjęła myśl... chciała coś *łżejszego*

(*Kupid bowiem cały to machina,*

Której się nie stawia w parę godzin!).

— Dalej, zeszedłem więc do rzeczy prostszych

Do słońc, gwiazd, komet...

MAGDALENA

ze znudzeniem:

— na czym stanęło?

SZTUKMISTRZ

Tu przysłany zostałem po *abrys*⁹⁴.

MAGDALENA

z ukrytą ironią:

---

⁹⁴*abrys* (daw., z ros.) — szkic, zarys. [przypis redakcyjny]

Czy nie można by na przykład... *ZERO*?

SZTUKMISTRZ

My, w sztuce, nic «*zerem*» nie zowiemy,
Lecz: «*pierścieniem*».

MAGDALENA

Ah! myśl doskonała — —

SZTUKMISTRZ

z zapątem wielkim:

Zrozumiany zostałem! — nareszcie
w życiu raz! (za pozwoleniem Pani).

MAGDALENA

na stronie:

(Jeszcze i ten mnie hołdy swe niesie...)

SZTUKMISTRZ

Dwa pierścienie można przeszyć strzałą.

Z kompetencją:

Bardzo można... owszem — to się rabia:
Dodając po bokach *skrzydła-papug*,
Przecierając tło *ognistą-miottą*,
Tam i owdzie popierając *grzmotem*,
Błyskawicą z lekka budząc efekt;
To uchodzi...

— to miewa swój urok.

MAGDALENA

ze znudzeniem:

Więc — najprostsza rzecz... nie ma co szukać...
Szczegóły — obmyśli sam artysta.

SZTUKMISTRZ

z zapalem gorącym:

Nareszcie zostałem odgadnięty,
Raz na życiu!...

— unizony sługa.

Wychodzi.

MAGDALENA

Zacnej Marii słyszę lekkie kroki,
Muszę jej *maleńką scenę* zrobić...

— Droga! dobra!... niekiedy zabawna,
Krytykuję ją i kocham równo,
Raz naiwność dziecka w niej — drugi raz
Coś posągu kamiennego widząc.
To jako *piastunka*, to jak *sztukmistrz*
Na tę śliczną patrzy się postać...

skoro HRABINA *wchodzi*, MAGDALENA *ku niej*
z wyrzutem:

O mało że wszystko nie zniszczone!
O mało żeś nie *zdradziła-siebie!*

Przyjęłam Ci *Szeligę*, jak chciałaś,
Ośładzając jemu jak najgrzeczniej
Twoje *ostateczne-odmówienie* — —
— By zaprzątnąć czarne jego myśli,
O zwyczajach mówiłam pokoleń,
Co patriarchalnie jeszcze żyją;
Gdzie ceremoniały-samobójstwa
Niespełniane są na ludzkich sercach!
— Pokazywaliśmy sobie wzajem,
Jakie są tam gesta w towarzystwie:
Ty nadbiegasz... i z *przekąsem ziemskim*,

Widząc *nasze ręce połączone,*
Usuwasz się...

— jakże można było
Dać *mu* przeto nadzieję tryumfu?

Z wyrzutem:

Doprawdy, że pełnić instrukcje Twoje
Zadaniem jest *plótna-Penelopy*⁹⁵!
Musiałam się potem upracować,
Tokiem waszych obracając rozmów,
Jak *zębatem-kołem* gdzieś w fabryce...
Tak niezręcznie *zdradziłaś się Pani!*

HRABINA

surowo:

Zdradzić się nie mogłam:

— Magdaleno!

— Wyszło mnie z ust może i dzieciństwo,
Lecz *umiałam się cofnąć natychmiast.*

---

⁹⁵*plótno Penelopy* — nawiązanie do motywu z *Odysei* Homera. Penelopa, żona zaginionego Odyseusza, prućła nocą to, co utkała w ciągu dnia, aby odwlec moment swojego powtórnego zamążpójścia. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

żywo:

Cofnięcie te⁹⁶ było jeszcze gorsze!

HRABINA

smętnie:

Bo — może — też i ja kiedyś!... miałam
Kruszyneczkę *ziemskiego* uczucia...
Dla *osoby* — którą dziś oddalam.

MAGDALENA

Otóż to!... co właśnie zaszkodziło...

HRABINA

Kruszyneczkę!... jakiś błąhy atom...

MAGDALENA

Trzeba cofnąć i to, mój aniele!
Bo popsowasz⁹⁷ znów, co naprawione —
Trzeba, abyś *ziębiła go ciągle*...

---

⁹⁶*te* — dziś popr. forma M. lp r.n.: to. [przypis redakcyjny]

⁹⁷*popsować* (starop.) — popsuć. [przypis redakcyjny]

HRABINA

Gdzież ja zdołam *tylko tem* się zająć!

Lecz ty jesteś dobra, ty cierpliwa:
Ty zbawiłaś mnie już raz, przed chwilą,
Zbawiaj, proszę, dalej — ciągle zbawiaj!...
Zbawicielką będziesz Twojej Marii,
Magdaleno!... proszę Cię, bądź dobra...

MAGDALENA

Trudne jest to — lecz początki niezłe
Umiałyśmy zaszczepić...

HRABINA

— nieprawdaż?
Zdało się mnie, iż *odszedł, jak przyszedł.*

MAGDALENA

dwumyślnie:
Niezupełnie... lecz coś podobnego...

Po chwili:

Przyjmę wreszcie trud ten zbawicielstwa,
Na *cokolwiek mnie on może narazić*.
Daj mi wszakże słowo, że co? kiedy?
Mówić będziesz lub czynić?... w tej mierze
Zastosujesz do bacności mojej.

HRABINA

solennie:

Uroczyste słowo daję na to —

MAGDALENA

— Więc na przykład —

siądź tu, chwilkę jeszcze:

Siadając obok:

Czy nie miałybyś czego na oku,
Co by *Twoje puste miejsce wzięło*
W sferze serca... dla pana *Szeligi?*...

Uważnie:

— Panienek tu będzie znaczny dobór,
Skoro szłoby o *osoby młodsze...*

HRABINA

— Całej okolicy przyszłe Matki,
Coś, doprawdy, jak wtóra społeczność.
Zapominasz tylko... *kwestii-wieku*:
Żadnej nie ma... na przykład w Twych latach,
Żadnej Twego wzrostu...

MAGDALENA

stanowczo:

— Najzupełniej
Wyjaśniłaś mnie niepodobieństwo!

HRABINA

— Wszystkie prawie są dziećmi — —

MAGDALENA

z udanem zdziwieniem:

— — ah! prawda! —

Po chwili:

Mniemasz wszakże, że pomysł *dobry* jest,
Gdyby się go potrafiło użyć —

I że miewam oka rzut sokoli,
Gdy Tobie pragnę być użyteczną?

HRABINA

Magdalenko! ty masz wielki rozum.

MAGDALENA

Z-ziębiać, chłodzić trzeba nieoszczędnie
Te⁹⁸ ziemskie uczucie wielbiciela —

Na pół trywialnie:

Sposobem tym... może by i przyszło
Do wygluzowania zupełnego,
A mógłby ON także znaleźć *spokój!*

HRABINA

obłądnie:

Brodę nosi, był i w Jerozalem —

MAGDALENA

— Tylko że różańce gubi w Morzu
Martwem...

---

⁹⁸te — dziś popr. forma B. lp r.n.: to. [przypis redakcyjny]

HRABINA

— Apolog niezrozumia-

ły!

Który *ledwo* że mnie potrafiłaś

Na *człowieczą mowę* wytłumaczyć...

Całując czoło Magdaleny:

Magdalenko! Ty rozum masz wielki.

Kurtyna zapada.

AKT III

*Główny salon WILLI — z szerokimi drzwiami
na WERANDEĘ i pobocznemi do salonów innych*

SCENA PIERWSZA

HRABINA

krzątając się:

Dzięki, że przyszedłeś —

MAK-YKS

...nawet wcześniej —

HRABINA

Niekoniecznie, jest już wiele osób.

MAK-YKS

zbliżony do obnoszącego ciasta:

A nie było mi to arcyłatwem,

Bo czuję się cierpiącym cały dzień —

HRABINA

— nie jedz tego: może Ci zaszkodzić.

— To dla dzieci, co dużo biegają

I apetyt mają zaostrzony...

Spostrzegając SZELIGĘ w zbliżeniu ze swym krewnym:

Mak-Yks — hrabia Szeliga!

JEDEN Z GOŚCI

— ta willa

Zewsząd smakiem tchnie Pani hrabiny —

DRUGI Z GOŚCI

I ozdobą jest prowincji naszej —

HRABINA

Grzeczność Panów nadaje jej ceny —

DRUGI

Pani grzeczność czyni tę uwagę —

SZELIGA

do MAGDALENY:

Kto jest Mak-Yks? jeśli spytać wolno...

MAGDALENA

Daleki pokrewny męża Marii.

SĘDZINA

Panienek nie mogę uspokoić,
Tak im u hrabiny jest wesoło.

PIERWSZY Z GOŚCI

Bez różnicy wieku i płci — wszyscy
Podzielają uczucie też same.

DRUGI Z GOŚCI

Werandy odpatrzyć się nie można⁹⁹ —

MAGDALENA

do SZELIGI

---

⁹⁹*Werandy odpatrzyć się nie można* — weranda jest tak ładna, że nie można się na nią napatrzyć. [przypis redakcyjny]

Pan, co wiele widziałeś ciekawości —
Czy gdzie takich ślicznych istot grono
Zachwyciło kiedy oczy Jego?
Skoro obskoczyły Panią domu
Dzieweczki te i prawie dziewice¹⁰⁰,
Napatrzyć się dość nie było można.

SZELIGA

Piękności nieco widziałem — prawda —
Nie byłem jednakże tak wysoko,
Ażebym się przytomnym tam znalazł,
Gdzie Najświętsza Panna z wysokości
Uśmiech swój rzuciła wśród aniołów...

HRABINA

Słuchać tego nie mogę — to grzech jest!

SZELIGA

na stronie:

Wyobraźnia zamarzła!

---

¹⁰⁰Dzieweczki te i prawie dziewice — tj. dziewczęta w różnym wieku: małe dziewczynki i niemal dorosłe panny. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

do HRABINY:

Wybornie!

Ciągle tak trzeba ziębić.

SZELIGA

donośnie:

Więc to grzech,

Co wszystkie natchnionych mistrzów pędzle,
Dłuta i litanie wyśpiewały!?

SĘDZINA

Jest to tylko *fikcją*, nie już grzechem.
Ale Pani Hrabina *purystką* jest —
Jak Durejko.

SZELIGA

na stronie i z niesmakiem:

Tak! coś podobnego...

MAGDALENA

do SZELIGI:

Czemu Pan znowu smutny?

SZELIGA

— bynajmniej!

Tylko przy wesołości ogólnej
DZIECI tylu... może się tak zdawać...

MAGDALENA

z umyślną niezgrabnością:

Ty sama zapytaj, z Twym dowcipem,
Czemu on smutny?

HRABINA

idąc umyślnie do SZELIGI:

Jeżeli Pan smutny,
Niech Pan je lub co chłodnego przyjmie.

SZELIGA

zbliżając się do stołu:

Powiadają, że smutni jeść winni.

MAK-YKS

Jest to stan, nie tyle apetytu
Wzbudzający, ile sił trawienia —

SZELIGA

Rzeczywiście? więc, westchnąwszy, jedzmy...

MAK-YKS

jedząc:

Na morzu się także często jada — ?
Odplywając na przykład od ziemi,
Która ręk za nami nie wyciąga —

SZELIGA

Są, którzy na morzu jeść nie mogą...

*Niektóre osoby ze środkowego wyjścia wcho-
dzą.*

PIERWSZY Z GOŚCI

Weranda jest, bez przesady, *cudo!*
Akuratnie że *cudo...* i koniec...

SĘDZIA

Jest to zaczarowana wyspa — — cóż?
Czy kto schwycił porównanie lepsze?
— Mości Dobrodzieju, te cyprysy
(które-to są drzewa romantyczne)

I innych dość krzewów pochyłonych
Czynią widok extra-ujmujący!..

HRABINA

Brakuje tu jeszcze jednej rzeczy —
Lecz nie obmyślałam dla niej kształtu:
— Chcę, ażeby od strony cyprysów
Mały ogrodowy-grób przeświecał...

PIERWSZY Z GOŚCI

Ach! Pani hrabino Dobrodziejko,
Jakże można grób tak blisko domu!

HRABINA

Ogrodowy-grób, pozór jedynie...
Gdzieby można wieczorem odetchnąć...

SZELIGA

U Egipcjan, z trumną poufałość
Dochodziła do spół-wieczernia — —

SĘDZIA

Przyznam się, że i ja w Durej-Woli
Położyłem psu grobowy kamień,
Na którym brzmi wiersz Durejkowej:

Do PANI DUREJKOWEJ:

Jak jest ten wiersz? wydeklamuj proszę...

MAGDALENA I HRABINA

A, to ślicznie! to Pani poetka —
Czemu też to było nam ukrywać...

PIERWSZY I DRUGI Z GOŚCI

A, to ślicznie! Pani wiersze robi!...

SĘDZINA

do męża:

Dajże pokój — śliczny przykład pannom!

Do obecnych:

Klemensulko sobie żarty stroi —
Taki dziś jowialny!

MAK-YKS

Czyliż wiersze

Uwłaczają temu, co je tworzy —

SĘDZIA

gwałtownie:

Homer z biedy umarł, mój paniczu!

— Ale jest, w przysłowiach wierszowanych

Sporo sensu i zdrowego *umu*¹⁰¹.

Zwłaszcza, kto je zgłębić usiłował.

MAGDALENA

do SZELIGI:

Jak ten pomysł *Grobu* się podoba?

SZELIGA

To nie swój jest pomysł — to *Egipcjan*,

Co byli z mumiami ożenieni,

Jedli z niemi, pili i tańcowali —

MAGDALENA

Co też zgrabnie musiało wyglądać!

---

¹⁰¹*um* (z ros.) — rozum, rozsądek. [przypis redakcyjny]

SZELIGA

melancholijnie:

To jest pomysł SMUTNY... z tej przyczyny,
Że miewają go *ludzie wyzuci*
Z pewnego uczucia żywotnego...

Ale — nie chcę Panią w te głębokie
I mało zabawne wieść tajniki...

MAGDALENA

Proszę — proszę — jak najpiękniej proszę!..

SZELIGA

serio i powoli:

— Zgon brzmi nieustannie w ładzie życia
I nieledwie w każdym dopełnieniu,
Jedną ze strun jego stanowiąc;
Kto ją odrzuci z żywota harfy,
Naddać potrzebuje, co pominął,
Potrzebuje widoków cmentarnych — —
Z przyczyny tej jest to arcysmętne;
Nie z przyczyny nagrobków *kamiennych!*

MAGDALENA

Jak ja to rozumiem!

SZELIGA

A — rzadko kto...

HRABINA

zbliżając się do mówiących:

Co tu państwo mówią zabawnego?

MAGDALENA

Ciągle o tym grobie-ogrodowym —

HRABINA

Niemało się sama namyśliłam

O tej rzeczy — i, jak pocznę, nie wiem.

Chcę, by to był i grób, i altanka —

Spostrzegając się obok krewnego swego:

Mak-Yks — żeby nie wyszło z pamięci:

Jutro u mnie być musisz koniecznie,

Należy coś swobodnie pomówić

O różnych zaległych interesach — —

MAK-YKS

ceremonialnie:

Pani —

HRABINA

donośnie:

Wybierajmyż grę dla dzie-
ci,
Lub dwie różne, stosownie do wieków.

SĘDZINA

Ja głosuję za dwoma lub trzema.

PANIENKI I DZIEWICE

wbiegając:

Na werandzie, o tak, na werandzie!
Bawić się zyczymy wszystkie razem,
Tyle miejsca owdzie i tak równo
Na ścieżce ostatniej jak w salonie.
Pomiędzy gałęziami wonnych drzew
Szkłane globy tam i owdzie wiszą,
Jakby niedojrzałe pomarańcze,
Które błysną śmiałem na czas mroku.

MŁODSZE

Brzegami trawników, na werandzie
Grać wybornie *w pantofel i w kotka!*
Starsze panny w salonach niech sobie
Z poważnemi przestają osoby¹⁰²...

STARSZE

Panienczki przeciwnie — w salonach
Niech pod okiem starszych zostawają,
Gdy my pójdziem, w ścieżkach ocienionych,
Ramię w ramię, każda z przyjaciółką...
Zwiedzić wszystko, co jest... aż do murów!

WSZYSTKIE RAZEM

Na werandzie! o tak! na werandzie
Życzymy się bawić wszystkie razem —

SĘDZINA

Panienki te, co są uwieńczone,
Mogą bawić się i na werandzie —

---

¹⁰²*osoby* — dziś popr. forma N. lm: osobami. [przypis redakcyjny]

HRABINA

Gry tymczasem znajdziemy stosowne —

SĘDZINA

Trzeba zawsze dystynkcję zachować,
Jakkolwiek są wszystkie umiejętnie
I kształcone według *systematu*
Durejkowej... powiedzieć mogłabym:
(lecz, z rozlicznych czerpiąc pedagogii,
Nie przywłaszczam sobie ich *esencji* —)

SĘDZIA

doskakując od drzwi werandy:
Esencja zowie się «*wszech-wyskokiem*»¹⁰³!
Według rodowitej *samo-wiedzy*.

SĘDZINA

przez ramię swoje:
Ale nie jest *wyskokiem* — *wszech-stronnym*...
— *Mon mari est puriste*¹⁰⁴!...

---

¹⁰³*Esencja zowie się «wszech-wyskokiem»* — Sędzia stara się zastępować słowa obce polskimi neologizmami. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁴*Mon mari est puriste* (fr.) — mój mąż jest purystą; *purysta* — osoba rygorystycznie dbająca o czystość zasad, np. językowych. [przypis redakcyjny]

PIERWSZY I WTÓRY Z GOŚCI
razem:

Arcystusznie!
Arcystusznie — vivat, Panie Sędzio!
Przyszedł czas własnej terminologii!

MAGDALENA
opiekując się jedną z pańienek:
Każdej wieńce z lauru zamieniamy
Na kolory do włosów stosowne —
Jak jej pięknie w niebieskim!

Do pańienki:
— a Marta?

Dziewczynka wybiega po Martę.

SĘDZINA
Ukształcić gust niedrobną jest rzeczą,
I lubo podrzędną, jednak słuszną.
Same musim znać się na ubraniu
Według pory i potrzeb społecznych —

HRABINA

obchodząc się inną panienką:

Jak jej pięknie jest z amarantowym!

— A Anielka?

Dziewczynka wybiega.

STARSZE I MŁODSZE

od drzwi werandy:

W pierścień! w pierścień! w pierścień!

niech Anielka

Pozwolenie grania w pierścień zyska,

Wielkiem kołem równo i wesoło —

Do MAK-YKSA:

A pan będziesz fanty miał w koszyku,

I dopiero sąd!... dopiero kary!

WSZYSTKIE DZIECI

W pierścień, w pierścień, jednym wielkiem ko-
łem!

SĘDZINA

Starsze niech zostaną na werandzie,
Młodsze mogą w pierścień grać w salonie.

HRABINA

Miejsca tam więcej jest niż potrzeba!

WSZYSTKIE

W pierścień, w pierścień, w pierścień! całym
kołem!

HRABINA

Sama wstążkę dam... i tę obrączkę.

PIERWSZY Z GOŚCI

Wielki Mogoł mógłby nieść u czapki
Brylant Pani Hrabiny — istotnie —

DRUGI

Jakby błyskawicę kto nawłóczył —

MAK-YKS

Wszelki brylant jest z czapki Mogoła,
Albowiem umarłym on klejnotem,
Świeci, ale zatrzymuje wartość...

HRABINA

Zdaje mnie się, że dziś najwłaściwiej
Błyskotka ta będzie używana.
Swą wielkością, blaskiem swym, doprawdy
Jakby na ten cel była zrobioną.

PIERWSZY Z GOŚCI

Klejnot taki cenę ma sam w sobie
I nie tylko *dzieciom* się podoba —

DRUGI I INNI

chórem:

- Pierścień Pani podoba się wszystkim.
- Wszystkim się podoba pierścień Pani.

SZELIGA

który na ustroniu z MADGALENĄ siedział, porywając się:

— Pani *swój* daje pierścień? To ja gram...

HRABINA

surowo:

Nie — ja *mój pierścień* cofnę od grania...

MAGDALENA

do HRABINY z przyciskiem:

Dobrze —

SZELIGA

na stronie:

(— aż mnie zimno się zrobiło!)

HRABINA

do MAGDALENY, donośnie:

— ona *swój* da pierścionek...

SZELIGA

— O! Pani,
W takim razie ja nie gram — dlatego,
Że musiałbym w drugim być salonie,

Gdzie dla blasku fraszki utraciłbym
Uczestnicwo w blasku właścicielki!

MAGDALENA

usłyszawszy SZELIGI mówienie, do Hrabiny:
Daj swój pierścień, Mario!

HRABINA

postuszenie:

Sama włożę —

SZELIGI

Aklimatyzować się nawykłem,
Jednakże poczuwam chwilę febry...

MAGDALENA

patrząc w oczy Szeligi:

To nerwowe tylko przesilenia,
Które często z przyczyn są tajemnych —
Ludzie, choć klimatów nie zmieniają,
Bywa, że *tym* podlegli są wpływom.
Jest to czasem i z moralnych przyczyn:
Rozczarowanie nieraz jakby dreszcz

Przejmuje — i to tak istotnie,
Że można być z *ducha* zaziębionym!
Wyrażenie, które Pan Durejko
Zastąpić umiałby szczęśliwszem,
Lecz które pewny stan nie-zwany,
Ale znany... określa mniej więcej...

SZELIGA

— Osoby są, od których odchodząc,
Ziemia nam przestaje być okrągłą,
Niesłychanie płaszczy się a płaszczy...
Słońce ma ckliwy blask i mosiężny...
Zieloność jest jak na bilardzie
Sukno czyste, równe i porządne.

MAGDALENA

Dlaczegoż to ludziom przypisywać?

SZELIGA

Bo inne są osoby — od których
Niekiedy odchodząc... widzisz... schody
I próg dziwnie nadobnych kształtów;
Spostrzegasz, że sień, że przedsionki

Światłem są owiane szczególniejszem,
Słońce tam mistrzowskim działa pędzlem.
A jeżeli wtedy wiatr i burza,
To otwierasz piersi ku zamieci,
Coś w niej uskrzydłającego czując.

*Wstają i mają się ku drzwiom bocznego sa-
lonu.*

MAGDALENA

z udaną obojętnością:
Jakże i próg może być pięknym? — och!!!

SZELIGA

*Homer w Odysei próg opiewa,
Gdzie stanęła stopa Penelopy...*

MAGDALENA

Dowód to niemały!... lecz *ten* ot próg?

SZELIGA

Nie jest i on bez pewnego wdzięku —

Kiedy te osoby w bocznego salonu odrzwiach znikają, wchodzi samotnie MAK-YKS i usiada u stołu gdzie są jedzenia.

SCENA DRUGA

MAK-YKS

w monologu:

Pokazuje się, że jedna chwila
Zwątpienia — — że jedna porywcza myśl,
Chociażbyśmy zapomnieli o niej,
Przez dzień cały ciężać jeszcze może!...

Obszukując ręką na sobie:

Pistolet ten trąca się o meble,
Jak zbyteczny!

Jedząc:

— byłem czczy¹⁰⁵, istotnie,
Ciało zamierzało sobie skończyć...

Do siebie z uśmiechem:

---

¹⁰⁵czczy — tu: głodny, wygłodzony. [przypis redakcyjny]

— Słusznie *Byron* mówi: że odwaga
Mężów starożytnych powielekroć
Od strawności dobrej zależała...

Donośnie:

— Wybrzmiewa to, jak *cynizm*... komu?... im,
Którzy, na tragedię patrząc z dala,
Nie zbliżając się do *Fatum* nigdy
I nie dotykając palcem bożków,
Przez to właśnie są bałwochwalcami!

SĘDZINA

żwawo wchodząc:

— Weź pan koszyk i idź fanty zbierać.
Jak można być tyle *materialnym*?
Tam bawią się, a Pan je i pije,
Najszczęśliwszą tracąc okoliczność...

Dobitnie:

Tu panny są z całej tej prowincji,
Jako bukiet pięknie uzbierany,
Żony przyszłe, matki, gospodynie,
Co podzielą kiedyś zgon i triumf...

Reputację niech pan sobie zrobi,
Jak młodzieniec miły i do rzeczy,
A lat wiele mówić jeszcze będą
W domach wszystkich, jak *stu-gębna-sława*
(Że wyrażę się *attykiem*¹⁰⁶ znanym), —
Będą mówić: «*Mak-Yks jest do rzeczy,*
Przyzwoicie mógłby się ożenić...»
Weź pan koszyk i fanty idź zbierać.
Jakby czuła Matka, to mu radzi
Durejkowa, z Chrześcijanki sercem!

MAK-YKS

— Służę Pani — co zaś do jej uwag,
Myślę, że są dla ludzi szczęśliwszych —

SĘDZINA

— Człowiek sobie szczęście sam urabia!

---

¹⁰⁶*attyk* — wyrażenie pochodzące z retoryki greckiej, np. *stugębna sława*; *attycyzm* — grecki styl retoryczny, charakteryzujący się prostym i jednoznacznym wyrażaniem myśli. [przypis redakcyjny]

MAK-YKS

O! nie, Pani — podróżnik, jeżeli,
Kurzem biały od stopy do czoła,
Znosi spiekę... chłodzi go cel drogi
I ze samych *znużeń* on szczęśliwym —
— Lecz co Pani powie o tem drzewie,
Usadzonem przy publicznej drodze,
Którego najlżejszy liść i pączek
Przez całe dni ostry *kurz* wapienny
Warstwą bladą piasku osypuje — ?
Czem pociesza ono swą zieloność,
Na mimo-idące patrząc koła
Jak na koło jedne swej tortury,
Miotające nań tłoczonym pyłem
I zawracające je do ziemi
Przez każdego listka ciągły pogrzeb...

SĘDZINA

Czemu *Pan kawałków* nie tłumaczy
Do deklamowania dla panienek...?

MAK-YKS

Później o tem — idźmy fanty zbierać.

SCENA TRZECIA

HRABINA

wchodząc:

Fanty zbierać! bo dawno już grają...

Mak-Yks, pośpiesz rozerwać się z *dziećmi*...

Kiedy MAK-YKS wychodzi, od werandy zbliżają się goście.

HRABINA

— Otóż główna rzecz zaspokojona!

Jedne¹⁰⁷ koło płąsa na werandzie,

Drugie krąży w salonie — — i dosyć.

Do gości:

— Niespokojna byłam o ich radość,

I czy ten świat potrafię ugościć?

Świat-uśmiechów na rumianych twarzach!

Państwu przeto się nie uniewinniam,

Że tamci mnie zajmowali goście —

I że dotąd byliście tu tylko

Pomocnymi w dopełnieniu dzieła.

---

¹⁰⁷*jedne* — dziś popr. forma M. lp r.n.: jedno. [przypis redakcyjny]

Tajemniczo:

— W zamian, jako moim spółdziałaczom,
Spowiem *sekret*... ukryty dla dzieci —
— Szło mnie bardzo o koniec wieczoru,
Bardzo mnie szło o zamknięcie zabaw,
Chciałam, aby ten młody świat wrócił
Ze wspomnieniem uroczego blasku —
I dlatego od strony cyprysów
(Tam, gdzie myślę grobowiec postawić)
Urządzony jest śliczny *fajerwerk*!

PIERWSZY Z GOŚCI

— Ha-a! istotnie, że myśl arcydzielna.

WTÓRY Z GOŚCI

— Każda myśl hrabiny jest feniksem —

SĘDZIA

Który wstawa¹⁰⁸ z ognia jak fajerwerk!

PIERWSZY I DRUGI GOŚĆ

— Wiwat! panie Sędzio...

---

¹⁰⁸*wstawa* — dziś popr. forma 3 os. lp cz.ter.: wstaje. [przypis redakcyjny]

SĘDZINA

— Klemensulko

Orientalną ma imaginację...

SĘDZIA

doskakując z głębi sceny:

— Wyobraźnię wschodniego ustroju,
Powiedziałyby «*Ojczyźniak*» poprawny...

SĘDZINA

— Durejko ma słuszność...

MAGDALENA

do SZELIGI:

— Cóż Pan mniema

O sekrecie naszym?

SZELIGA

dwuznacznie:

— Coraz mniej już

Czuję się do tego uzdolnionym,
Bym w *ogólnej* rozmowie brał udział.

— By wszelako pytanie zawdzięczyć¹⁰⁹,
Powiem: że mnie fajerwerk jest miłszym
Od grobowca, nawet pozornego —
Tak dalece, mniemam, że jest słuszna¹¹⁰
Bez-potrzebnie nie zasmucać bliźnich.
Lubo *dwie* te rzeczy wzięte razem
Mogłyby się śród cyprysów zmieścić;
Trzecia nawet — to jest, i altanka,
Gdzie mały niekiedy podwieczorek,
Złożony z łakoci, byłby słodkim...!

MAGDALENA

krotochwilnie:

— Popytajmyż *Rózie i Anielki*...
Ile dzielają zdanie pańskie?
Sąd ich jest na wyżynie rozmowy,
Którą prowadzimy po ich myśli...
— Zbliżenie do *dzieci* styl odmładnia¹¹¹!

PARĘ OSÓB RAZEM

z zadziwieniem:

---

¹⁰⁹pytanie zawdzięczyć — uszanować pytającą. [przypis redakcyjny]

¹¹⁰jest słuszna (forma bezosob.) — dziś popr.: jest słuszne. [przypis redakcyjny]

¹¹¹odmładnia — odmładza. [przypis redakcyjny]

— Coś... stało się w salonie!...

MAGDALENA

— Co to jest? —

SZELIGA

— Wywrócił się któryś cherubinek!

SĘDZINA

— Bez przypadku nie płasają dzieci.

MAK-YKS

wchodząc z salonu:

Wstążka pękła!... i pierścień stoczył się...
Wcale już nie grają...

MAGDALENA

— i tak prędko!

HRABINA

machinalnie:

Owszem — owszem — lecz pierścienia nie ma!

SĘDZIA

Jak to nie ma!... poszukamy zaraz...

MAGDALENA

Nim się znajdzie, proszę mój założyć...

HRABINA

z dziwnym przyciskiem:

Daruj!... nie chcę, lepiej niech się znajdzie.

Raz... ginął już...

MAGDALENA

Ach! prawda... masz słuszność...

Kiedy HRABINA wychodzi do salonu gry:

MAGDALENA

półgłosem:

To Jej przesąd... każdy ma słabostki...

SZELIGA

— Właśnie tego nie myślałem nigdy,
By słabostki miały *aż tam* miejsce...

MAGDALENA

— Pan uwidział w Marii doskonałość
I zapewne, że się mało myli —

SZELIGA

zimno:

— Nie! lecz wszystko ma stosowne sfery:
Tak na przykład: wśród lodów Grenlandii
Chować się nie mogą ananasy
Dla zbyt czułej wrażliwości krzewu...

MAGDALENA

grożąc z uśmiechem:

— Zacznę bronić Marii... a bój ze mną,
O! Panie — ze mną bój śmiertelny jest —

STARY SŁUGA

ze szczotką wchodząc od salonu:

— Wszystkiem ręczę, że *go nie ma w sali* —
W sali, w której lat trzydzieści sprzątam.
Chyba skrzydła miał i wzleciał *wzgóre*¹¹²...

---

¹¹²*wzgóre* — w górę, wzwyż. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

— Raz już ginął —

STARY SŁUGA

— Ach! wszyscy toż sa-

mo

Spominają, że ginął raz — prawda —

Toć ja wiedzieć muszę, bom go znalazł.

Gdzież to było jednak? czy w salonie?

Tam każdego sprzętu kącik każdy

Dzień w dzień ręką ocierając z kurzu,

Człek i we śnie zgadłby ruchem palca,

Gdzie co leży? albo zbywa czego?...

— Starzy słudzy jako starzy mówią.

Lecz *nowy* jest, przyjęty niedawno.

Może *nowy* *nowsze*go coś umieć...

SĘDZIA

gwałtownie:

«Nowy sługa»!... te słowa są ważne...

Tajemniczo do Magdaleny: Co może być wart
rzeczony pierścień?

MAGDALENA

To ów znany brylant, który właśnie
Podziwiali wszyscy tu zebrani,
Jak meteor na emalii ciemnej
Jaśniejący — dość niezwykły ceną.
— Wszakże, o czym nikt zapewne nie wie,
To zarazem jest Marii *talizman*...
(Jeśli słuszna¹¹³, względem niej cokolwiek
Tak przesądnie lub lekko nazywać).
— Mimowolnie ona przywiązuje
Wiary rodzaj do tego klejnotu.
Wolałaby zgubić wszystkie inne,
Niż dopuścić, że się ów zatracił!

SĘDZIA

szukając kapelusza:

— Znajdzie się on, *skoro energiczne*
Temu gwoli uczynią się kroki...

Wkładając rękawiczki:

— *On się znajdzie!* zaraz państwu służę...

---

¹¹³*słuszna* (forma bezosob.) — dziś popr.: można, jest słuszne. [przypis redakcyjny]

MAGDALENA

— Co Pan robić chcesz? panie Durejko!

SĘDZIA

wychodząc:

— Egzekucji przyszedł czas i wigor¹¹⁴...

SCENA CZWARTA

PIERWSZY GOŚĆ

— Sędzia swoje ma prawne widoki —

DRUGI GOŚĆ

— Dojrzał Sędzia coś prawnika okiem —

SĘDZINA

Klemens ma wzrok bystry, lecz niekiedy
Unosi go natchnienie...

PIERWSZY GOŚĆ

do SĘDZINY:

---

¹¹⁴*wigor* — tu: energia. [przypis redakcyjny]

— Małzonek,

Jeśli poetycką *wenę* miewa,
To może ko-habitacji skutkiem,
Skoro pani domu robi wiersze — —

SĘDZINA

— Ach! ten drobny dla pieska nagrobek,
Uroniony przypadkiem...

DRUGI GOŚĆ

— A którego nam nie wygłoszono —

SĘDZINA

— To naśladowanie z Lamartine'a!

I I 2 GOŚĆ RAZEM

— *Tem* niesłuszniej ze strony poetki
Ukrywać dwóch laurów latorośle...

PIERWSZY GOŚĆ

do SZELIGI *i* MAGDALENY:

— Niech pan swoje także doda słowo
Do naszych próśb... niech pani wstawi się...

O wydeklamowanie nagrobka
Dla wiernego pudła z *Durej-Woli!*

MAGDALENA

— Może lepiej czekać aż do chwili,
Gdy zapalą fajerwerk...

I I 2 GOŚĆ RAZEM

— Wytwornie!!

PARĘ OSÓB

Cóż zaszło znów...

SĘDZINA

— To głos jest Sędziego...

SZELIGA

Naczelnik policji i straż...

MAGDALENA

Co to?...

SĘDZINA

Klemens energicznie rzecz zagał.

MAK-YKS

wchodząc z salonu gry:

Pan Durejko sprowadził policję!

PIERWSZY Z GOŚCI

— Skoro poszukiwanie ma powód,
Zbyt pośpiechu nie należy ganić,
Niewłoczność z takowym stanem sprawy
W parze idzie, dla *przyczyn wiadomych*,
Lub które odgadnąć arcyłatwo!

MAGDALENA

— Ależ Marii spokój — domu godność...

MAK-YKS

Brak tych względów u niektórych osób
Nazywa się *energiją... wigorem...*

SĘDZINA

— Sędzia wyjątkowym jest przez tytuł,
Wiek i położenie w społeczeństwie:
Co roztrząśnie on, roztrząśnie nieźle.

MAGDALENA

— Niepokoję się o nerwy Marii...

SZELIGA

zimno:

— Czy istotnie, że jest tak wrażliwa...

PIERWSZY Z GOŚCI

— Zróbmy salon na stronie — —

DRUGI Z GOŚCI

— Hrabinę

Uprośmy, by pozostała z nami
Deklamacji posłuchać — i kwita!

SĘDZINA

mając się ku werandzie:

— Panienci mam zwyczaj w takim razie
Do ogrodu posyłać po kwiatki,
By majowy wiek oddalić nieco
Od jesiennych nawałności¹¹⁵ życia.

GŁOS

od głębi zza proga salonu:

— Skoro taki jest urzędu rozkaz!...

NOWY SŁUGA

na progu:

— Dlatego że służba dawna w domu
Mnie, *nowego*, ciągle szykanuje,
Czy mam być już przeto podejrzanym?
— Szczególny to rodzaj prawa u was.
Podobny wypadek był w *Hamburgu*
(Gdzie z Margrabią jeździłem) — tam, kiedy
Zgubił perłę ambasador perski,
Tak samo panowie, jak i słudzy,
Ci, co znajdowali się pod ów czas,
Obszukani byli równo-grzecznie...

---

¹¹⁵*nawałność* — burza, nawałnica. [przypis redakcyjny]

Dwuznacznie:

A jeśli przypadkiem z Panów który
Chustkę z krzesła podejmując — w kieszeń
Wsunął pierścień?? szczególne coś *prawo*
Macie tutaj... lecz są *inne* sądy!...

SĘDZIA

wprowadzając pod ramię HRABINĘ:
— Niech Pani hrabina zechce chwilkę
Wydalić się *na ustęp*...

Do żony przez ramię HRABINY:

— Klementynko!

Sercu twemu Panią *Harrys* zlecam...

GŁOSY ZZA PROGU

— Jest ci to i prawda — czemuż tylko
Służący być mają pod prawami?...

SZELIGA

podnosząc się:

— Bynajmniej — i owszem! wszyscy, wszyscy...

Którzy podczas gry przytomni byli...

HRABINA

siadając, ośmupiona:

— Nigdy w domu moim nie myślałam

Podobnego doznawać afrontu!

Tak bardzo się czuję ponizoną — —

— Ani widzę, jak przeprosić zdołam

Gości moich — — to wielkie nieszczęście!

SZELIGA

Nie ma nic w tem — Durejki pośpieszność

I konieczna forma...

HRABINA

Ach! Durejko!...

DZIEWECZKA

wbiegając z salonu:

Nic zabawniejszego, jak panowie

Z powywracanemi kieszeniami!

Każdy składa w kapelusz drobnostki,
Które miał przy sobie — jak w grze *fanty*.

SĘDZINA

— Bawić się nie trzeba tym widokiem,
Który Pani *Harrys* jest niemiły...

donośnie ku drzwiom:

Niech Panienki pójdą admirować¹¹⁶
Na werandzie bliski słońca-zachód
I fiołków poszukają w trawie...

SCENA PIĄTA

URZĘDNIK *policji* — *straż* — i SĘDZIA *wchodzą*
z salonu.

URZĘDNIK

— Jeszcze tylko Pan *Mak-Yks* i koniec...

MAK-YKS

— Ja się rewidować nie pozwalałam!

---

¹¹⁶*admirować* (z fr.) — podziwiać. [przypis redakcyjny]

SĘDZIA

(Po nitce do kłębka dochodzimy...)

MAK-YKS

— Słowo moje wystarczać powinno —
Zwłaszcza, że nie grałem...

URZĘDNIK

— Pan, co więcej,
Trzymałeś fanty —

MAK-YKS

— Ja nie pozwalam!

SĘDZIA

okrężając ręką ubiór MAK-YKSA:
(Zdaje się, że pistolet — — ostrożnie!)

MAK-YKS

— Tylko *jedną* nabity kulą!

URZĘDNIK

solennie:

— Dość —

Niech wnijdzie¹¹⁷ straż...

HRABINA

wyciągając rękę z siedzenia:

— Mak-Yks jest mój krewny...

MAK-YKS

— Krewny bardzo daleki —

SĘDZIA

donośnie:

— Daleki —

URZĘDNIK

— Szczegóły te są nam obojętne:

Nabita broń — w czasie poszukiwań —

A wpierw niepozwolenie rewizji —

Oto czego dotyka się urząd.

W Imię Prawa, pojmany pan jesteś — —

---

¹¹⁷*wniść* — dziś: wejść. [przypis redakcyjny]

HRABINA

siedząc:

— Ależ, Panie! jam nie pozwoliła —
Mnie się podobało zgubić pierścień...

URZĘDNIK

— Ublizeniem to domowi nie jest.

SĘDZIA

— Pani raczy swę uwagę zwrócić,
Że tu dzieci z całej okolicy
Są przytomne — że w dzieci naturze
Leży mówić o zdarzeniach drobnych
A wybitnych — że stąd będzie *powieść*¹¹⁸...

URZĘDNIK

obojętnie i zabierając się do pisania:

— Powieść jest już!... już osoby w mieście,
Które przyszły oglądać fajerwerk
(Zgotowany jawnie i będący
Dla dzieci jedynie utajonym),
Stojąc rzędem przed podmurzem willi,

---

¹¹⁸*powieść* — tu: opowieść, plotka. [przypis redakcyjny]

Uważały straż miejską i urząd —
I zapewne domysły zwiększone
O niejasnem zdarzeniu się szerzą.
— Niewstrzymalne są trafu następstwa
(My zaś to wytwornie znać musimy
Wprost z przyczyny naszych powinności).

SĘDZINA

Co najgorsza, skoro takie gadki
Nie miewają rozwikłania wątku —
Durejkowa, och! takich nie cierpi...
Gadki — gadki!... z których potem naraz
Osławienia powstają realne...

Pochylając się do HRABINY

— Szczerem sercem to pani hrabinie
Przedstawuję¹¹⁹ — acz czułość podzielam.

po chwili:

— Splendor Domu pewno umie cenić
Klementyna z Wyłgielłów Durejko...

---

¹¹⁹przedstawuję — dziś popr. forma 1 os. lp cz.ter.: przedstawiam. [przypis redakcyjny]

W moralności, również, nie pomiernie
Dozwałała sobie ona ćwiczeń,
Ochmistrzynią będąc pensji panien!

SĘDZIA

Ublżeniem to nie jest Domowi.
Tak *powyżej brzmi* w urzędzie ustach.
Trzeba wszakże, by tu Sędzia dodał:

Dając znaki gestami HRABINIE:
— Że pojmany miewa *obłąd...* jest to
KAZUS prawem przewidziany...

HRABINA

machinalnie:

— Tak jest —
Krewny mój niekiedy obłąd cierpi...

MAK-YKS

groźnie:

— Nigdy!... wcale... uwłócząc¹²⁰ mu zewsząd,
Niechże losy choć tyle zostawią,

---

¹²⁰*uwłócząc* — uwłaczając mu, obrażając go. [przypis redakcyjny]

Że *wariatem* nie jest...

— Skąd ten pozór?

Do urzędnika:

— Proszę błahych nie spisywać zeznań,
Zwłaszcza, iż *gwałt* na mej jest osobie
Popelnionym — i że względność *taka*
Może być na korzyść gwałcącego...

URZĘDNIK

— W razie *takim*, zeznanie to cofam.

Do sędziego:

— Nie widzę tu bowiem *obłąkania*...

SĘDZIA

— W takim razie cofnąć konieczna jest¹²¹.

Do ogótu:

(Kto się zgubić chce, ma zawsze drogę!)
I to według mnie *obłądem* zwie się...

---

¹²¹*konieczna jest* (forma bezosob.) — dziś: jest konieczne. [przypis redakcyjny]

MAK-YKS

do DUREJKI:

Zaś *to*, co Pan robisz, i co potem
Łagodysz niezgrabnie, *to* według mnie
Dobitniejszą się mianuje nazwą!

— Zapomniało się już bowiem — widzę:
Że są zła określeń niemające.
Te zaś pełniąc, jest się *pryzwoitym!*

Do wszystkich:
Skróćę Wam treść...

Z wysileniem:

— resztę sił zdobywszy —

*Iż od rana byłem czczy*¹²²...

Przysiada:

— dzień cały

Wyjątkowe odbierałem ciosy —
Mieszkanie mnie wreszcie usunięto:

---

¹²²*czczy* — głodny, wygłodzony. [przypis redakcyjny]

A nikogo nie zastałem w domu
Z powinnych mych, lub dla mnie przyjaznych.

HRABINA

porywając się coś mówić:

— Mak-Yks...

MAK-YKS

— wstyd mnie jest, zaiste, wyznać...

HRABINA

podnosząc rękę:

— Mak-Yks! ja Ci *darowałam* pierścień!

MAK-YKS

do HRABINY:

— Niech Hrabina raczy nie przerywać —

Dalej ciągnąc opowiadanie:

— Wstyd zaiste... *wyznać*...

— iż miałem myśl,

*Najgminniejszą¹²³ z myśli tego świata:
To jest — skończyć wszystko jednym strzałem!
Rzecz, której (nim zajdzie) mogą ludzie
Wzbronić — i dla tego to powodu
Rewidować się nie pozwoliłem — —*

*Obszukiwany przez straż, dobywa pistolet:
— Oto broń jest — —*

*Z innej kieszeni:
— to zaś... są to jeszcze
Złamki chlebów wziętych z tego stołu...*

*donośnie:
Dwie rzeczy te... niech tłumaczą wszystko!*

*Jestem... człowiek: cóż do tego prawu,
Że się słaby człowiek gdzieś zastrzela!*

URZĘDNIK
rozdzierając akta:

---

¹²³najgminniejszy — najpospolitszy. [przypis redakcyjny]

— Cała przeto sprawa, znów, jak pierwszej...

ANIELKA, STARY SŁUGA I INNI

wbiegając, u drzwi:

— Pierścień Pani! pierścień znaleziony!!...

Doprawdy, że szczególniejszym trafem

Na świecznika gałązce brązowej¹²⁴,

Przy złamanej i zgasłej tam świecy,

Zawisnął jak gwiazda!

STARY SŁUGA

— W tańcu skoro

Pękła nić, na której grały dzieci,

Wyprysnął widocznie...

GOŚCIE

— świecę strącił

I zastąpił jej blask diamentem!

STARY I NOWY SŁUGA

— Chodźcież państwo! zobaczyć, jak śliczny!

Nikt *ręką tam nie potrafi sięgnąć!*...

---

¹²⁴*brązowy* — dziś popr.: brązowy, z brązu. [przypis redakcyjny]

WIELE OSÓB

— Chodźmy! chodźmy... zdarzenie szczególne.

SĘDZIA

z natchnieniem:

— Drabinkę przystawić — rzecz najprostsza!

GOŚCIE

— Sędzia zawsze ma na *wszystko* środki.

SĘDZIA

wybiegając:

— Drabinkę z werandy ogrodową...

URZĘDNIK

do MAK-YKSA:

— Panu! naprzód, a potem Hrabinie,
Przedstawuję wymówki, acz *zbyt*
Ze strony urzędnika...

Do straży:

— Ustąpcie!

Wychodzą.

HRABINA

do urzędnika:

Żegnam go.

URZĘDNIK

podając rękę MAK-YKSOWI:

Lepszego zdrowia życzę...

Wychodzi.

SCENA SZÓSTA

SZELIGA

przystępując do MAK-YKSA:

— Panie! wszyscy...

Spostrzegając bladość na licach jego:

Panie! wszyscy są zajęci trafem,

Pozwól, abym Człowiekiem się zajął:

Czy nie chcesz *Doktora?*...

HRABINA

nie podnosząc się z siedzenia:

Zaraz — obok —

Jest mój *Miłosierny-szpital* — — Doktor

Tam zostawa¹²⁵ zawsze — a może być,

Że i sam *Prowincjał*...

Przez ramię swoje i siedząc:

— Co ty cierpisz?!

Stary sługa wnosi pierścień na tacy i stawia na małym stoliku przed Hrabinią, która nie wgląda w to.

MAK-YKS

do SZELIGI:

— To jest *nic*... przysiędę¹²⁶ ze znużenia —

Przysiada.

— *Czczy*¹²⁷ byłem... te złamki — jadłem szybko...

---

¹²⁵*zostawa* — dziś popr.: zostaje, tj. przebywa. [przypis redakcyjny]

¹²⁶*przysiędę* — dziś popr.: przysiędę. [przypis redakcyjny]

¹²⁷*czczy* — głodny, wygłodzony. [przypis redakcyjny]

A czułem zbyt... lecz... *stało się wszystko.*

Do SZELIGI:

— Tylko jeszcze... *dwa słowa do Pana...*

Szybko i poufnie:

— *Twą porękę przyjmuję — — odpływam!*

Tu od jutra znieważonym będę.

Wieść dawno już krąży niewstrzymalna,

Skoro tak i sam twierdzi urzędnik,

Dostatecznie we względzie tym świadom!

Po chwili:

Zresztą: strute mam serce... i wesołość...

Poniekąd z-użyty czas i zdrowie —

Pozostało *imię...* *te*¹²⁸ *ostawią*¹²⁹...

HRABINA

poruszając się z miejsca:

Mak-Yks! ze mną pierw wszędzie pojedziesz,

Do każdego z Domów w okolicy

I gdzie zwyczaj bywać na przechadzce,

¹²⁸*te* — dziś popr. forma B. lp r.n.: to, tj. to imię. [przypis redakcyjny]

¹²⁹*ostawić* — zniesławić. [przypis redakcyjny]

Ażeby Cię obok mnie widziano
Jak bliskiego, którego považam —
— Nadto jeszcze, sama cię przedstawię,
Żebyś został *Członkiem-Komitetu*
Do wieczystej zapisanym księgi
W naszym Towarzystwie-Miłosiernem.

MAK-YKS

szukając kapelusza:

Ja jestem *nim...* jestem Chrześcijanin!

HRABINA

*milcząc podnosi się — bierze pierścień i idzie
do krewnego swego:*

Mak-Yks! *ja ci ten pierścień — tak, jak jest*

Włożony na moją rękę prawą...

Ja — ci — tak — go daję... ludzie zamilkną!

Słyszysz? — jakie milczenie stało się —

MAGDALENA

prawie klękając:

— Mario! *o całą kobiecość* jesteś
Wyższa od *siebie samej* — od dawna
Przeczuwałam Cię...

HRABINA

— Mak-Yks! odpowiedz...

MAK-YKS

z ukłonem:

— Pani! *BRYLANT* Twój mnie «darowałaś»,
DOPUSZCZAJĄC, ŻE SIĘ PRZY MNIE ZNAJ-
DZIE...

HRABINA

— *Nieprzytomną* byłam!!... lecz na teraz
Nie sam daję Ci pierścień — odpowiedz!

MAK-YKS

— *Pod naciskiem skandalu* Twa ręka
Gdziebykolwiek skłonić się raczyła,
O! Pani — — czyliżby *nieśla*¹³⁰ z sobą

¹³⁰*nieśla* — dziś popr. *niosła*. [przypis redakcyjny]

Najdroższą rzecz, to jest: wolę wolną...?
— Skandalowi — miałeby *Twój* przysły
Winnym być *to, co* rad dłużyć *Tobie?*...

Po chwili:

— Nie — o! Pani — ja w błąd bym Cię we-
wiódł¹³¹,
Może bym i zdradził — jak ów, który
Podałby się za *strzelców-książęcia*¹³²
Dlatego, że właśnie, gdy on celił¹³³,
Piorun odbił sokołowi głowę — —

po chwili:

— Nie! o! Pani — szlachetna kuzynko,
Wysoko się mylisz, lecz mylisz się:
Szczytność dlatego właśnie jest *szczytna*,
Iż przypadkiem się nie otrzymuje,
Z niebieskiego ona idąc źródła,
Samo-tchnienną i wolną jest zewsząd.

---

¹³¹*wewiódł* — dziś popr.: wwiódł, tj. wprowadził. [przypis redakcyjny]

¹³²*strzelców-książęcia* — mistrza strzelców. [przypis redakcyjny]

¹³³*celić* — celować, mierzyć z broni palnej do celu. [przypis redakcyjny]

— Spaniałym¹³⁴... któż *przez konieczność* bywa?

Jeśli nie oszukujący wolę własną,
Która w odwet omyła go z czasem?...

— Mężczyzna, który by na razie
Przyjął tak ponętny nadmiar serca,
Okazałby się *tylko* zręcznym... *Ja,*
W Epoce tej... w dziewiętnastym-wieku
Nie raczyłem się w zręcznościach ćwiczyć.
Owszem — bywałem niezgrabnym — często!
Niezgrabnym być — może przenosiłem.
Czemu?... niech *ZROZUMIE*... kto jest *W*
STANIE!

HRABINA

groźnie:

— Słuchaj! — mężczyzny to jest rzeczą
Zamieniać doraźne wzniosłe chwile
W potoczysty i równy ciąg życia.
Lecz, jeśli ty zbyt słabym jesteś —

---

¹³⁴*spaniały* — dziś: *wspaniały*. [przypis redakcyjny]

Mężczyzną jeśli jesteś niedość,
By takowy podjąć obowiązek
— Ja — go — spełnię.

MAGDALENA

z zapalem:

— Mario, jesteś wielka!

SZELIGA

do HRABINY:

— Pani! pozwól, bym Twemu krewnemu
Danego mu słowa nie dotrzymał —
Obiecałem mu albowiem podróż
Do nowego-świata, za ocean.
— Obietnicę tę na teraz cofam!

do MAK-YKSA:

— Słowo złamać — Panie! jest boleśnie.
Ja przyjmuję następstwa... *złamałem.*

HRABINA

patrząc w oczy SZELIDZE:

— Prawda! — Panie — że to trud niezwykły,
Co w tej chwili zrobiłeś i robisz:
(*Dla kogokolwiek bądź to podjąłeś*)
Szlachetnym jesteś dwakroć, gdy łamiąc
Słowa twe, zostają ci bez skazy.
Chwilkę czekaj, nim ci podziękuję,
Hrabio! — krewnego chcę pierw zapytać
O odpowiedź, na teraz niezbędną...

Przystępuje do MAK-YKSA i bierze go za ramię:

— Mak-Yks! czy mnie nie kochałeś nigdy?

MAK-YKS

kłoniąc się do jej stóp:

— Na tak wielką odległość... — i coraz,
Coraz to niemiłosierniej większą —
Że, zaprawdę, nie wiem, czyli równie
Pod stopami naszymi w *Oceanii*,
Lub gdy *Konstelację-Krzyża* ujrzę
Spod obcego żagla... nie wiem... czyli
Tenże sam co tu, i co w tej porze,
Nie połączy nas promień...

Istotnie:
Oddalony — zawsze byłem bliskim!
Aż spomiędzy nas *miejsce* ubiegło,
Aż za miejscem *czas* poszedł...
Doprawdy:
Tych, co kochają *tak*, lub nie ma dziś,
Lub nie z tego są świata...

HRABINA

Nie!... oni,
Właśnie oni, są ludźmi...

Pokazując palcem na MAK-YKSA:
— On mówi
O świętego węzła tajemnicy,
Choć, co mówi?... nie wie...

Do krewnego:
— Ty tak mówisz,
Jak, przed Chrześcijaństwem *wielcy ludzie*,
Albo ludzie *cierpiący-wiele*, mówili
Chrześcijańską-myśl wargami-błędu:
Ty prawdziwie mnie kochasz...

SZELIGA, MAGDALENA, WSZYSCY
— *Ona-ż to??*

MAK-YKS

jest u stóp HRABINY, *obie jej dłonie uściskując;*

HRABINA

do MAGDALENY:

— Magdaleno! ręki mojej uścisk
Oddaj Hrabi...

— me obiedwie dłonie
Zbyt są mocno zajęte w tej chwili.

ANIELKA I DZIEWECZKI

wbiegając:

— W pierścień, w pierścień! albo fanty sądzić!

HRABINA

— Mój — już nie mój...

MAGDALENA

A mój się mnie znowu
Gdzieś zapodział, i *nie warto* szukać...

Ognie sztuczne błyskają.
Ale — patrzcie... w niebie dwa pierścienie
Brylantowe całe!

WIELE OSÓB
ku werandzie:
Całe jak z gwiazd!!!

DUREJKOWA
patrząc przez lornetkę:
— Fikcja wyśmienita!...

SĘDZIA
doskakując do żony:
Kto jest miłującym narodowość,
Nie używa *Fikcji*... lecz *udania*...

PIERWSZY Z GOŚCI
— Udanie-ogniste!.. ani słowa...

WTÓRY Z GOŚCI

— Ani słowa!... że nie ma co mówić...

Kiedy wielość odwrócona w stronę głównego wniścia na werandę podziwia ogień, SĘDZIA w głębokim monologu na przodzie sceny:

SĘDZIA

— Wszystko to coś jak w komedii — która Moralny ma sens, gdy się ją zbada.

— Któż albowiem sprawił to?... kto? proszę, Pierwszym stał się *powodem*... kto tu jest Spreżyną? — czyli zrzędzenia energią?

Czyli osią?... a kto jednak *NIGDY NIE MA SOBIE NIC DO WYRZUCENIA*?...

— Że nareszcie attykiem¹³⁵ już spytam: *Ex-machina*¹³⁶!... któż tu jest??...

po chwili:

— Durejko!!

---

¹³⁵*attyk* — wyrażenie pochodzące z retoryki greckiej; *attycyzm* — grecki styl retoryczny, charakteryzujący się prostym i jednoznacznym wyrażaniem myśli. [przypis redakcyjny]

¹³⁶*ex-machina* (łac. *deus ex machina*: bóg z maszyny) — kategoria wprowadzona do dramatu przez Eurypidesa, cudowne pojawienie się na scenie bóstwa, które rozwiązuje akcję. [przypis redakcyjny]

Właśnie w chwili, w której Durejko sam sobie stara się ukłon oddać, kurtyna zapada.

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na Licencji Wolnej Sztuki 1.3.

Fundacja Nowoczesna Polska zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony:
<http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/pierscien-wielkiej-damy>

Tekst opracowany na podstawie: Cyprian Kamil Norwid, Pierścień wielkiej damy, Skł. gł. w księgarni J. Mortkowicza, Warszawa 1933

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Reprodukacja cyfrowa wykonana przez Bibliotekę Narodową z egzemplarza pochodzącego ze zbiorów BN.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Kurzep, Aleksandra Sekuła, Dorota Kowalska, Marta Niedziałkowska, Weronika Trzeciak.

Okładka na podstawie: Ring on a Necklace, Adam Lehman@Flickr, CC BY 2.0

ISBN 978-83-288-0586-6

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Nowoczesna Polska – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Nowoczesna Polska, KRS 0000070056.

Dołącz do Towarzystwa Przyjaciół Wolnych Lektur i pomóż nam rozwijać bibliotekę.
CYPRIAN KAMIL NORWID *Pierścień Wielkiej Damy* 200

Przekaż darowiznę na konto: szczegóły na stronie Fundacji.